

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»**

08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Факультет харчових технологій,

готельно-ресторанного і туристичного бізнесу

Денна форма навчання

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

Г. П. Склад

(підпис, ініціали та прізвище)

«__» _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***на тему: «Розвиток культурно-пізнавального туризму у Чернівецькій області:
стан та перспективи»***

зі спеціальності 242 «Туризм»

освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра

Виконавець роботи Журавель Руслана Русланівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник доцент Карпенко Ніна Миколаївна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2021

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	6
1.1 Організація туристичної діяльності в Чернівецькій області.....	6
1.2 Організаційні засади та нормативно-правова база розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні та регіоні.....	17
1.3 Історико-культурна спадщина регіону як ресурсна база розвитку культурно-пізнавального туризму.....	28
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО- ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	37
2.1 Роль музейних закладів Чернівецької області в забезпеченні пізнавальної рекреаційної діяльності та історико-культурного туризму.....	37
2.2 Ареали та кластери розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області.....	48
2.3 Перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області.....	56
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Сучасний туризм стає глобальним чинником розвитку цивілізації, однією зі складових економіки, соціальної сфери, духовної культури. Процеси, що відбуваються в туристичній індустрії світу, позначилися і на розвитку туризму в Україні. Державні документи про туризм визначають його як одну з пріоритетних сфер розвитку національної культури й економіки. Нове розуміння культури в суспільному розвитку й усвідомлення необхідності збереження культурного різноманіття у світі розширюють перспективи культурного туризму як ресурсу регіонального розвитку, а також впливу на соціальну й культурну сферу, екологію, зовнішньоекономічну діяльність і міжнародні відносини. Це пов'язано з тим, що в сучасному світі туризм із переважно економічного явища перетворюється на соціальний й культурний феномен.

Найбільш поширеною формою розвитку туризму в Україні та всьому світі є культурно-пізнавальний туризм. Цьому сприяє наявність численної кількості туристичних об'єктів, які мають можливість стати основою розвитку культурно-пізнавального туризму. Не має жодного регіону, який би не володів потенціалом для розвитку культурно-пізнавального туризму. Однією з областей, яка має потужний туристичний потенціал є Чернівецька. Тому на основі цієї області проведемо аналіз стану розвитку культурно-пізнавального туризму.

Зазначимо, що великий науковий внесок у дослідження розвитку культурно-пізнавального зробили такі вітчизняні вчені, як: Боднарюк Б., Вдовічен А. А., Джаман Я. В., Карпенко Н.М., Кифяк В. Ф., Корж Н. В., Костащук В.І., Логвин М.М., Любіцева О. О., Парфіненко А. Ю., Романів П. В., Сандуляк І., Скутар Т.Д. та інші видатні науковці та вчені. Водночас зважаючи на постійні зміни у сфері туризму та економічні пертурбації не втрачає актуальності проведення аналізу розвитку культурно-пізнавального туризму в розрізі Чернівецької області. Великий науковий доробок вчених лише підтверджують цю актуальність.

Метою роботи є оцінка сучасного стану культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області, а також визначення напрямів покращення стану його в регіону.

Досягнення поставленої мети забезпечується виконанням наступних взаємопов'язаних завдань:

- розглянути організацію туристичної діяльності в Чернівецькій області;
- дослідити організаційні засади та нормативно-правову базу розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні та регіоні;
- оцінити історико-культурну спадщину регіону як ресурсну базу розвитку культурно-пізнавального туризму;
- визначити роль музейних закладів Чернівецької області в забезпеченні пізнавальної рекреаційної діяльності та історико-культурного туризму;
- провести аналізу ареалів та кластерів розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області;
- виявити перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області.

Предметом дослідження є чинники, сучасні тенденції, проблеми та основні напрями удосконалення розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області.

Основними методами дослідження є: теоретичний, експертний, порівняльно-описовий, системно-структурний, картографічний. Крім того, використано діалектичний метод щодо вивчення сутності організації туристичної діяльності та інфраструктури туризму в регіоні; логіко-аналітичний метод та статистичний аналіз – для дослідження кількісних туристичних показників; графічний метод – для створення графічного зображення та схематичного подання теоретичного матеріалу; абстрактно-логічний метод – для здійснення теоретико-методичних узагальнень та формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти Законів України «Про туризм», «Про охорону культурної спадщини», «Про Загальнодержавну програму збереження та використання об'єктів культурної спадщини», «Про культуру», «Про музеї та музейну справу» «Про охорону археологічної спадщини», «Про охорону навколишнього природного середовища»; матеріали Державного реєстру національного культурного надбання; статистичні дані Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Чернівецькій області; наукові видання та інші джерела; фактичний матеріал, що міститься у виданнях зарубіжних і вітчизняних дослідників, у періодичній пресі.

Галуззю застосування результатів дослідження є практична діяльність підприємств сфери туризму. Запропоновані у роботі теоретичні і методичні рекомендації створюють об'єктивне підґрунтя для подальшого розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, переліку інформаційних джерел (68 найменувань) та додатків. Робота викладена на 67 сторінках машинописного тексту (без інформаційних джерел та Додатків), вміщує 6 таблиць, 23 рисунка і 3 додатки

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

1.1 Організація туристичної діяльності в Чернівецькій області

Важливість туризму обумовлена численними перевагами, які він приносить будь-якій приймаючій країні. Туризм з однієї сторони сприяє економічному зростанню та розвитку країни, а з іншої – допомагає у формуванні вартості бренду, іміджу та ідентичності країни. Туристична галузь виходить за рамки привабливих напрямків і стає важливим фактором економічного зростання. Саме тому кожна країна розглядає туризм не просто як залучення туристів, а як платформу, що підтримує економічне зростання та повний розвиток. Рівень розвитку туризму визначається як показник та барометр не лише зростання та розвитку, але й соціально-економічних факторів держави.

Вітчизняний дослідник А.О. Самойлено зазначає, що «туризм – одна з провідних галузей світової економіки. Багато держав визнали туристичну індустрію одним з пріоритетних напрямів розвитку національної економіки та культури, що сприяє збільшенню ВВП, валютних надходжень, розвитку промисловості і торгівлі, інфраструктури, інвестицій, сприяє створенню нових галузей. В економіці найбільш розвинених країн світу туризм посідає одне з головних місць за обсягами доходів, кількістю створених робочих місць, надходжень до бюджету» [51].

Не можемо не погодитися з даним твердженням науковця, оскільки дійсно сьогодні туризм є важливим двигуном зростання для країни, її економіки, а також для її культурного та соціального розвитку. Туризм, без сумніву, приносить величезну економічну цінність для країни та її регіонів, він безпосередньо торкається і впливає на декілька галузей промисловості. Туризм є одним із важливих джерел зайнятості та валютних надходжень для країни.

Завдяки цьому туризм набуває значного економічного значення для будь-якої країни.

Туризм стає діяльністю, яка створює базу для широкого споживання, що приносить далекосяжні вигоди. Туризм набуває значення як діяльність, що має далекосяжний позитивний вплив на галузі, економіку, суспільство, а отже, і на весь ріст, прогрес і розвиток країни. Визначення туризму також створює основу та широкий контекст туристичної галузі, завдяки яким більшість переваг отримує країна в цілому.

Туристична галузь має важливе значення через призму вигід, які вона приносить, і завдяки своїй ролі комерційної діяльності, яка створює попит та зростання для багатьох інших галузей. Туризм не тільки сприяє збільшенню економічної діяльності, але також приносить більше зайнятості, доходів та відіграє значну роль у розвитку.

Без перебільшення в даний час туризм є однією з найбільших у світі галузей економіки та одним із найшвидше зростаючих секторів економіки. Для багатьох країн туризм розглядається як головний інструмент регіонального розвитку, оскільки він стимулює нову економічну діяльність. Туризм може мати позитивний економічний вплив на платіжний баланс, зайнятість, валовий дохід і виробництво, але він також може мати негативні наслідки, особливо на навколишнє середовище. Незаплановане і неконтрольоване зростання туризму може призвести до погіршення екологічного стану території, та непередбачуваних соціально-економічних наслідків в майбутньому [12].

Отже, докідля, будучи основним джерелом туристичного продукту, слід захищати для подальшого зростання туризму та економічного розвитку в майбутньому. Особливо це стосується туризму, заснованого на природному середовищі, а також на історико-культурній спадщині. Сталий туризм має три взаємопов'язані аспекти: екологічний, соціально-культурний та економічний. Сталість передбачає постійність, тому стійкий туризм включає оптимальне використання ресурсів, включаючи біологічне різноманіття; мінімізація екологічних, культурних та соціальних впливів; та максимізація переваг для

природоохоронних територій та місцевих громад. Це також стосується управлінських структур, які необхідні для досягнення цього. Тому розвиток туризму повинен бути спрямований не лише на економічне зростання країни, але й її соціальний та екологічний розвиток.

Значення туризму для розвитку країн можна прослідкувати зараз, коли весь світ бореться з пандемією ковіду, який загальмував у першу чергу сферу туризму. Занепад даної сфери одразу відобразився й на інших галузях господарства, а економіки країн, які орієнтовані на туристичну сферу потрапили в економічну кризу. Так, за даними Всесвітньої організації туризму загальні туристичні потоки знизилися на 60-70 % у результаті згубного впливу пандемії корона вірусу [68]. Лише зараз туристичний ринок починає пристосовуватися до змін в зовнішньому середовищі та набуває свого відновлення, й слід розуміти, що пандемія ковіду змінила повністю підхід до туристичної організації. Передбачити подальший розвиток туристичної сфери практично неможливо. Оскільки це залежить від ряду факторів пов'язаних у тому числі з епідеміологічною ситуацією в країнах світу. Можна лише з впевненістю констатувати єдине: люди завжди будуть подорожувати, прагнути нових знань та знайомлення з різними культурами.

Тому вважаємо, що уповільнення розвитку туристичного ринку є одноразовим тимчасовим актом, який у подальші роки слугуватиме новим драйвером для розвитку цієї сфери. Уряди кожної країни зрозуміють цінність цієї сфери для забезпечення свого економіко-соціального та культурного розвитку. Однією з таких держав, де недооцінюється потенціал туристичної сфери є Україна та її регіони. Вважаємо, що в нашій країні, яка переживає економіко-політичну кризу з початком військових дій на сході України, туристична сфера може стати генератором позитивних змін. Потужний рекреаційно-туристичний потенціал усіх регіонів країни, безперечно цьому сприяє. Не виключенням є й Чернівецька область, яка має сприятливе географічне положення та велике різноманіття туристичних ресурсів. Її територія схематично відображена на рис.

Рис. 1.1.1 Карта Чернівецької області [49]

Чернівецька область знаходиться на самому перехресті шляхів перетину між Центральною, Південною та Східною Європою у підніжжі Карпат. Вона є одним з наймолодших регіонів України, який був створений у серпні 1940 року. Загальна площа цього регіону складає 8,1 тис. км², що включає 11 районів, 11 міст, у тому числі два міста обласного підпорядкування, 8 населених пунктів міського типу, 37 ОТГ та 398 сільських поселень. Загальна чисельність населення області на кінець 2020 р. складала 901,6 тис. осіб, тоді як ще у 2015 р. чисельність населення складала 910 тис. осіб [14]. Характерною є проблема міграції населення, що зумовлено бажанням більшого заробітку. Наближеність даної області до кордонів Румунії та Молдавії створює умови для міграції населення до даних держав.

На півдні область межує з Румунією, а на південному сході з Молдовою, на заході – Івано-Франківською областю, на півночі – Тернопільською та Хмельницькою областями, а на сході – з Вінницькою областю. За своїми розмірами Чернівецька область є найменшим регіоном серед усіх регіонів України. Національний склад населення Чернівецької області різноманітний, на

її територіях проживаю: українці, румуни, молдавани, росіяни, поляки, білоруси, євреї та люди інших національностей. Проживання на території Чернівецької області людей різної національності породило симбіоз різних культур.

Незважаючи на досить не значні площі, Чернівецька область володіє потужними природно-ресурсним потенціалом. Зокрема, на території області знайдені родовища нафти та газу (на даний момент відкрито 4 таких родовищ, які функціонують), різних будівельних матеріалів (гіпс, ангідрид, мергель, вапняк, мармур тощо). Села Вижницького району багаті на суглинки, з яких у подальшому здійснюється виробництво цегли, черепиці та гончарних виробів. Також у Чернівецькій області видобувають кухонну сіль та кварцит.

Багата Чернівецька область й на мінералогічні ресурси, так на її території є такі родовища мінеральних вод, як: Іжевська, Мацеста, Боржомі та Нафтуса [50]. На основі мінеральних джерел у Чернівецькій області функціонують три бальнеологічні курорти. Загалом, практично невичерпні ресурси мінеральних вод створюють умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму в даному регіоні.

Територія Чернівецької області густо вкрита розвиненою річковою мережею, яких нараховується 70 штук, усі вони належать до басейнів Дністра та Дунаю. Особливим багатством Чернівецької області є ліси: ялина, бук, дуб – основні породи деревини. Розвинена лісова мережа створює належні умови для розвитку екологічного туризму.

Наявність багатих ресурсів створює можливості для розвитку туристичної сфери у Чернівецькій області. Туризм є одним з пріоритетних галузей економіки даної області. Геологічні та геоморфологічні формації Чернівецької області мають велике пізнавальне та естетичне значення. Чернівці – це приховані перлини Західної України, даний регіон вважається культурним, освітнім та архітектурним центром Західної України. Колись місто було столицею Буковини, історичного регіону, який ще в ті часи був частиною Австро-Угорської імперії.

Наявні ресурси Чернівецької області дозволяють безперервно забезпечувати розвиток туристичної сфери, яка має усі можливості стати головним драйвером економіко-соціального розвитку регіону. Доречно визначити наявний рівень організації туристичної діяльності у Чернівецькій області. Першим показником, який проаналізуємо, буде кількість суб'єктів туристичної діяльності в динаміці. Адже, їх кількість прямо вказує на потенціал туристичної сфери у регіони. Суб'єкти туристичної діяльності забезпечують розробку туристичних маршрутів із подальшою їх реалізацією. Користуючись офіційною статистикою у табл. 1.1.1 наведемо показники кількості суб'єктів туристичної діяльності у Чернівецькій області за 2017-2019 рр. та проаналізуємо їх динамічні зміни.

Таблиця 1.1.1

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності у Чернівецькій області за 2017-2019 рр. Складено на основі [27]

Рік	Юридичні особи				Фізичні особи		
	всього	туроператори	турагенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну	всього	турагенти	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну
2017	38	10	27	1	27	24	3
2018	39	9	30	-	38	37	1
2019	35	7	28	-	44	42	2
Абсолютне відхилення:							
2019/2017	-3	-3	1	-1	17	18	-1
2019/2018	-4	-2	-2	0	6	5	1
Відносне відхилення:							
2019/2017	-7,89	-30	3,7	-100	62,96	75	-33,33
2019/2018	-10,26	-22,22	-6,67	0	15,79	13,51	100

Як свідчать дані таблиці, протягом 2017-2019 рр. спостерігалася тенденція щодо зростання кількості фізичних осіб суб'єктів туристичної діяльності з одночасним зменшення юридичних осіб. Так, у 2019 р. кількість фізичних осіб нараховувалося 44 одиниці, що на 6 (15,79 %) одиниць та 17 (62,96 %) одиниць більше від 2018 р. та 2017 р. відповідно. Відповідно загальна

кількість суб'єктів туристичної діяльності в Чернівецькій області зростає. Сьогодні існує тенденція щодо організації туристичного бізнесу у вигляді фізичної особи підприємця. Це дозволяє за спрощеною системою оподатковуватися та менші вимоги щодо форми бухгалтерської звітності. Негативною тенденцією є зменшення кількості туроператорів, яких на кінець 2019 р. нараховувалося 7 одиниць, що на 9 та 10 одиниць менше за 2018-2017 рр. відповідно. Поступово великі туроператори покидають Чернівецький туристичний ринок.

Кількість турагенств, які здійснюють свою діяльність у вигляді фізичної особи зростає і у 2019 р. і складає 42 одиниці, що на 5 одиниць більше за 2018 р. та на 18 осіб більше за 2017 р. Загалом за результатами 2019 р. у Чернівецькій області знаходиться 1,9 % суб'єктів туристичної діяльності від їх загальної кількості в Україні.

На рис. 1.1.2 відобразимо динаміку кількості суб'єктів туристичної діяльності в Чернівецькій області за 2011-2019 рр. Це дозволить оцінити зміни у їх кількості протягом досліджуваного періоду. Згідно наведених даних можемо бачити, що найбільша кількість суб'єктів туристичної діяльності в Чернівецькій області була представлена у 2012 р., коли їх нараховувалося 141 одиниця, що на 27,03 % більше від попереднього року. Це зумовлено тим, що 2012 р. став піком у розвитку туристичної сфери, у тому числі й за рахунок проведення на території України Євро-2012, що передбачало приплив іноземних туристів. Після цього кількість суб'єктів туристичної діяльності зменшувалася і найбільшого зменшення цей показник зазнав у 2014 р., коли їх кількість скоротилася на 43,8 % - до 68 одиниць. Така ситуація зумовлена початком військових дій на сході України, анексією Криму та входження нашої держави у складну економіко-політичну кризу. У 2019 р. ситуація на туристичному ринку почала відновлюватися, адже кількість суб'єктів туристичної діяльності зросла на 2,6 %. Проте, у 2020-2021 рр. нових складнощів туристичній сфері завдала коронакриза, яка пригальмувала її

розвиток. За експертними оцінками очікується протягом 2020-2021 р. падіння туристичного потоку на 70 % [22].

Рис. 1.1.2 Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності в Чернівецькій області за 2011-2019 рр. Складено автором на основі [27]

Головними гравцями на ринку туристичної діяльності в області є такі компанії, як: «Квітка Буковини1», «Елеганс Тур», «Світ-Тур», «TUI», «Coral Travel» та інші. Їх розміщення в області відображено на рис. 1.1.3.

Рис. 1.1.3 Географія місцезнаходження туристичних підприємств в Чернівецькій області [32]

Більшість з суб'єктів туристичної діяльності знаходяться у адміністративному центрі Чернівецької області – місті Чернівцях. Це зумовлено тим, що саме у даному місті найбільше скупчення населення. З меншими містечками туристичні компанії працюють віддалено, або шляхом залучення позаштатних агентів, які реалізують туристичні путівки.

У табл. 1.1.2 наведемо дані про кількість туристів Чернівецької області обслуговуваних за видами туризму в 2017-2019 рр.

Таблиця 1.1.2

Кількість туристів Чернівецької області обслуговуваних за видами туризму в 2017-2019 рр. Складено на основі [27]

Рік	Кількість обслуговуваних туристів	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2017	15974	-	14570	1404
2018	22306	-	21204	1102
2019	26359	-	24741	1618
Абсолютне відхилення:				
2019/2017	10385	0	10171	214
2019/2018	4053	0	3537	516
Відносне відхилення:				
2019/2017	65,01	0	69,81	15,24
2019/2018	18,17	0	16,68	46,82

Загальна кількість туристів Чернівецької області, обслуговуваних за видами туризму в 2017-2019 рр., має позитивну динаміку щодо зростання. У 2019 р. таких осіб налічувалося 26359 одиниць, що на 4053 одиниць або 18,17 % більше за 2018 р. та на 10385 одиниць або 65,01 % більше від 2017 р. Дані зміни свідчать про розвиток туристичної сфери, щороку зростає кількість обслуговуваних туристів. Якщо аналізувати ці показники за структурою, то можна помітити, що протягом 2017-2019 рр. іноземних туристів серед кількості обслуговуваних не було. Це є негативним, оскільки попри наближеність Чернівецької області до кордонів інших країн та наявність потужної туристично-рекреаційної бази іноземні туристи офіційно не подорожують регіонами Чернівецької області. Водночас це лише наведені офіційні дані, зараз

існує тенденція щодо самостійного подорожування без користування послуг туристичних підприємств.

В основному серед обслуговуваних туристів в Чернівецькій області переважають виїзні туристи, тобто ті, які виїжджають з Чернівецької області. В 2019 р. таких було офіційно 24741 туриста, що на 69,81 % та 16,68 % більше за попередні роки відповідно. Позитивним є деяке зростання кількості внутрішніх туристів, у 2019 р. таких нараховувалося 1618 осіб, що на 516 осіб більше від 2018 р. та на 214 осіб більше за 2017 р. Це свідчить про досить високу туристичну привабливість Чернівецької області для жителів інших регіонів України.

На рис. 1.1.4 наведемо динаміку кількості реалізованих туристичних путівок суб'єктами туристичної діяльності в Чернівецькій області за 2017-2019 рр.

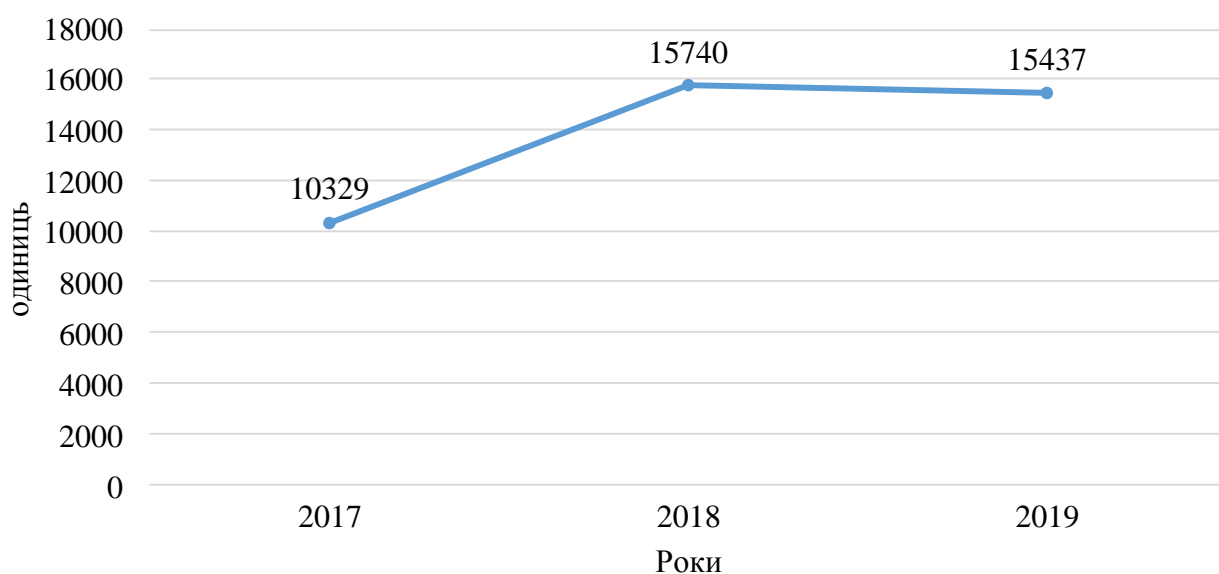

Рис. 1.1.4. Кількість реалізованих туристичних путівок суб'єктами туристичної діяльності в Чернівецькій області за 2017-2019 рр. Складено на основі [55-58]

З наведених даних можемо бачити нестабільну динаміку зміни кількості реалізованих туристичних путівок суб'єктами туристичної діяльності в Чернівецькій області за 2017-2019 рр. Так, у 2017 р. їх кількість складала 10329

одиниць, у 2018 р. відбулося зростання до 15470 одиниць, а у 2019 р. – зменшення до 15437 одиниць. Негативною тенденцією з зниження кількості реалізованих туристичних путівок. Зазначене може бути обумовлено зниженням реальних доходів населення та високим рівнем інфляції. Відповідно знизився попит на туристичні путівки. Подальші перспективи розвитку туристичної галузі в Чернівецькій області залежатимуть від загального політико-економічного стану в Україні та регіоні.

На території Чернівецької області діє близько 90 туристичних маршрутів різної тематики: кінні, пішохідні, велосипедні, автомобільні, коротко- та довготермінові, сімейні, молодіжні, для зрілих осіб, комбіновані тощо. Аналіз туристичного ринку Чернівецької області дозволив виявити такі найбільш цікаві туристичні маршрути даним регіоном: «Архітектурні перлини Чернівців», «Площами міста», «Чернівці єврейські», «Церкви, собори, монастирі столиці Буковини», «Резиденція Буковинських митрополитів – перлина Чернівців», «Ратуша – серце міста», «Мандрівка у минуле вулицею Ольги Кобилянської», «Чернівці – місто толерантності», «Чернівецькі некрополі», «Чернівці літературні», «Чернівці музичні», «Шляхами буковинської «трійці» (творчість В. Івасюка, І. Миколайчука, Н. Яремчука), «Чернівці – місто Івасюків» та інші. Загалом асортимент туристичних маршрутів Чернівецькою областю досить широкий та прийдеться на смак будь-якому цінителю подорожей [10].

Таким чином, сьогодні туристична сфера є однією з найбільш пріоритетних для національної економіки України та її окремих регіонів. У процесі проведеного аналізу встановлено, що Чернівецька область має доволі високий потенціал щодо розвитку туристичної сфери. Зазначене обумовлено вигідним географічним розташуванням регіону, наявністю невичерпних мінеральних вод, високим рівнем лісистості та екологічно чистим повітрям. Протягом 2017-2019 рр. відбувається зростання суб'єктів туристичної діяльності, що свідчить про розвиток туристичної галузі. У 2019 р. х кількість налічувала 79 одиниць, що є максимуму в порівняння з початком 2014 р., коли почалися військові дії на сході України. Водночас пандемія коронавірусу 2020-

2021 рр. завдала серйозних перешкод для розвитку туристичної галузі та загальмувала її розвиток. Точних даних щодо стану туристичної сфери в 2020 р. не має, але за прогнозами експертів показники знизилися в середньому на 70 % порівняно з 2019 р. [22]. Незважаючи на сучасні проблеми, туристична сфера регіону поступово адаптується до складних умов господарювання та має всі шанси для поновлення й подальшого розвитку. Також вплив на розвиток туристичної сфери мають організаційні засади та нормативно-правова база. Тому дане питання розглянемо у наступному підрозділі даної роботи.

1.2 Організаційні засади та нормативно-правова база розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні та регіоні

Туристична галузь є багатогранною та включає велику кількість різноманітних напрямів. Одним з найбільш поширених є культурно-пізнавальний туризм. За визначенням Н.В. Корж та Д.І. Басюк культурно-пізнавальний туризм – це «як особливий вид діяльності висуває певні вимоги до ресурсного забезпечення процесу обслуговування споживачів, адже для формування певного туристичного продукту необхідна більша різноманітність ресурсів у порівнянні з іншими видами діяльності. Культурно-пізнавальний туризм виявляється у взаємозв'язку та взаємовпливові культури і туризму, що створює додаткові стимули для розвитку кожної з галузей і в результаті, забезпечують зростання загального позитивного ефекту» [16]. Саме даний напрямок туризму є найбільш популярним як в Україні, так і Чернівецькій області.

Зазначене обумовлено тим, що кожен регіон володіє певним набором туристично-рекреаційних ресурсів необхідних для розвитку культурно-пізнавального туризму. Адже, його основними ресурсами є різноманітні пам'ятки культури, історії, археології, архітектури, а також традиції, обряди та звичаї народів.

Основою для розвитку цього виду туризму є належне організаційне забезпечення та нормативно-правова база, яка його регулює. Перше передбачає наявність відповідних ресурсів, а також сукупність суб'єктів господарювання, основне завдання яких полягає у якісному обслуговуванні туристів. Розглянемо організаційне забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні та досліджуваному регіоні.

Перш за все зазначимо, що вигідне географічне місцезнаходження, загалом сприятливі погодні умови, особливості рельєфу (наявність як рівнинної території, так і гірської та передгірської), наявність великої кількості туристично-рекреаційних ресурсів, багатой історико-культурної спадщини, різноманіття природних ресурсів, а також тривали співіснування різних традицій та культур на невеликій території створюють базу щодо розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області. Ефективне використання рекреаційних ресурсів не можливе без туристичної інфраструктури та співпраці різних суб'єктів туристичної діяльності.

Головною особливістю туристичної індустрії є те, що включає вона велику кількість суб'єктів, які надають широкий асортимент товарів та послуг, спрямованих на обслуговування туризму та потреби мандрівників чи відвідувачів. Ця група також вказує на ланцюжок доданої вартості туристичної галузі. На рис. 1.2.1 відобразимо склад та структуру організаційного забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму.

Саме через тісний взаємозв'язок усіх учасників туріндустрії забезпечується розвиток культурно-пізнавального туризму. В сучасних умовах негативного впливу ряду факторів, зокрема: девальвацією національної валюти, поширенням пандемії коронавірусу, введенням локдауну, обмеження можливостей пересування жителів, ескалацією військових дій на сході України одне з центральних місце займає держава та державні органи влади. Насамперед, їх роль зводиться до формування відповідних умов для розвитку туристичної галузі, стимулювання попиту, фінансової підтримки туристичної галузі, інвестування у відновлення об'єктів історико-культурної спадщини тощо.

Рис. 1.2.1 Склад та структура організаційного забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму [20]

Роль туроператорів зводиться до організації подорожей, розробки програми турів, а турагенств – просування сформованих туристичних турів на ринку та їх подальша реалізація. Засоби масової інформації та маркетингові агенства допомагають у просування туристичних турів шляхом рекламування та широкого розголосу. Заклади ресторанного господарства та гостинності забезпечують туристів якісним харчування і проживання, що є невід’ємною частиною туристичної поїздки. Заклади культури є головними елементами показу та відвідування туристами, у яких зберігається головна культурна спадщина регіону. У підприємств виробників сувенірної продукції туристи мають змогу на згадку про подорож придбати необхідні сувеніри чи іншу продукцію.

Усі часники туристичної індустрії між собою тісно взаємопов'язані. Успіх в туристичній сфері забезпечується через вдалу співпрацю всіх учасників, що забезпечує отримання синергетичного ефекту та досягнення кожним з них особистих цілей.

Вважаємо за необхідне окремо виділити у організаційному забезпечення туристичної діяльності транспортне обслуговування, від комфорту перевезення залежить рівень задоволеності туристів. Водночас проблема транспортного обслуговування характерна для всієї України у зв'язку з поганим дорожнім покриттям більшої її території.

Загалом транспортний комплекс Чернівецької області складається з автомобільного, залізничного, авіаційного та електричного транспорту. У загальному обсязі пасажирського перевезення на Чернівецьку область припадає 1,7 %. [33] На даний час Чернівецька область має неоднозначну позицію у транспортній системі України. З однієї сторони, прикордонне розташування робить цю область потенційно привабливим транспортним коридором, і нині вона має, в цілому, налагоджене транспортне сполучення з Польщею, Румунією та Молдовою. З іншої сторони, Чернівецька область розташовується на периферії транспортних потоків національного рівня. Зокрема, у межах області проходить відгалуження Тернопіль – Чернівці – Порубне та Чернівці – Мамалига від міжнародного транспортного коридору Балтійське море – Чорне море (Ягодин – Ковель – Луцьк – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – порти Чорного моря), а також міжнародна автомагістраль Е–85, яка на ділянці Тернопіль – Чернівці–Порубне співпадає з міжнародним транспортним коридором; державні національні автомобільні дороги Н–03 «Житомир –Чернівці» та Н–10 «Стрий–Івано-Франківськ–Чернівці– Мамалига»; регіональні автомобільні дороги Р–62 «Верховина – Усть-Путила – Сторожинець – Чернівці» та Р–63 «Від автомобільної дороги Н–03 Данківці – Вартиківці – КПП Сокиряни» та інші територіальні дороги [50].

Протяжність автомобільних доріг загального користування на території Чернівецької області складає 2890,9 км, у тому числі: автомобільні дороги

державного значення – 848,4 км, автомобільні дороги місцевого значення – 2042,5 км. державні національні автомобільні дороги Н–03 Житомир –Чернівці та Н–10 Стрий–ІваноФранківськ–Чернівці–Мамалига (на м.Кишинів); регіональні автомобільні дороги Р–62 Криворівня – Усть-Путила– Старі Кути – Вижниця – Сторожинець – Чернівці та Р–63 /Н–03/ – Вартиківці – контрольнопропускний пункт «Сокиряни» та інші територіальні дороги. Загалом Чернівецька область має досить розгалужену транспортну мережу, сприяє організації туристичної діяльності і наявність міжнародного аеропорту в даному регіоні [11].

Місцевими органами влади Чернівецької області вживаються заходи, спрямовані на підтримку розвитку туризму. Зокрема, при Чернівецькій ОДА створено відділ туризму та управління культури, який консолідує зусилля спрямовані на забезпечення розвитку туризму, веде діалог з бізнесу на предмет залучення туристичних потоків до регіону та спільного вирішення наявних проблем туристичної сфери. Так, з метою формування сприятливого іміджу Чернівецької області розроблено логотип «Червона Рута» до базису туристичного бренду «Буковина туристична» [10]. В логотип «Червона рута» вкладено туристичний зміст Буковинського краю. Безпосередньо квітка віддзеркалює гірський масив Покутсько-Буковинських Карпат, жителі Чернівецького краю його називають «Червона Рута», листочки червоної рути скидаються на листочки дерева бука, який є символічним для цього краю, оскільки від слова «Бук» та букових лісів походить неофіційна назва Буковина.

З метою поліпшення туристичної привабливості Чернівецької області за підтримки Чернівецької ОДА презентовано фільм про Буковину, що має назву «З любов'ю до Буковини», промо-картину «Котилася торба ... або зустріч у просторі без меж», буклет «Туристична Буковина в різноманітті!» (українською та англійською мовами), рекламні банери «Туристичні маршрути Чернівецької області», записники «Буковина туристична», надруковано книжку «Любіть Буковину», виготовлена картосхема «Туристична мапа Чернівецької області», а також буклети: «Туристично-розважальні комплекси Буковини», «Садиви

сільського зеленого туризму Чернівецької області». Усі ці заходи реалізована з метою популяризації туристичного бренду Чернівецької області, масового поширення інформації щодо туристичних пропозицій Чернівецького краю, а також ознайомлення потенційних туристів з культурною спадщиною цього регіону [9].

Комплекс зазначених заходів реалізуються з метою поліпшення організації туристичної діяльності у Чернівецькій області. Адже, без належної інформаційно-комунікаційної підтримки забезпечити реалізацію туристичних турів практично не можливо.

Також у межах рекламно-інформаційної компанії у Чернівецькій області розроблено унікальну пішохідну екскурсію найбільш цікавими локаціями з безкоштовним додатком для розпізнавання QR-кодів. Це здійснено у рамках спільного проекту міської ради м. Чернівці та мобільного оператора «Vodafone Україна». Отримав назву даний проект «Відкрий для себе Чернівці», який створений на базі широкого використання технологій мобільного інтернету та відповідного програмного забезпечення на смартфонах та айфонах. Даний маршрут пролягає містом Чернівці та включає найцікавіші 21 туристичний об'єкти. Суть цього проекту полягає у тому, що екскурсійну стежку створено за допомогою спеціальних табличок та стрілок з QR-кодами, які ведуть до 21 туристичних об'єктах. Безпосередньо біля них розташовані таблички з QR-кодами зчитування яких автоматично веде на сайт проекту з детальним описом відповідного туристичного об'єкту: пам'ятки, будинку, площі, музею тощо. Крім загальної історичної довідки на сайті міститься інформація з переліком цікавих фактів, місцевих легенд, спогадів, які стосуються безпосередньо даного туристичного об'єкту.

Слід зазначити, що з метою удосконалення організації туристичної діяльності в Чернівецькій області працює туристично-інформаційний центр, основні напрямки роботи якого наведемо на рис. 1.2.2.

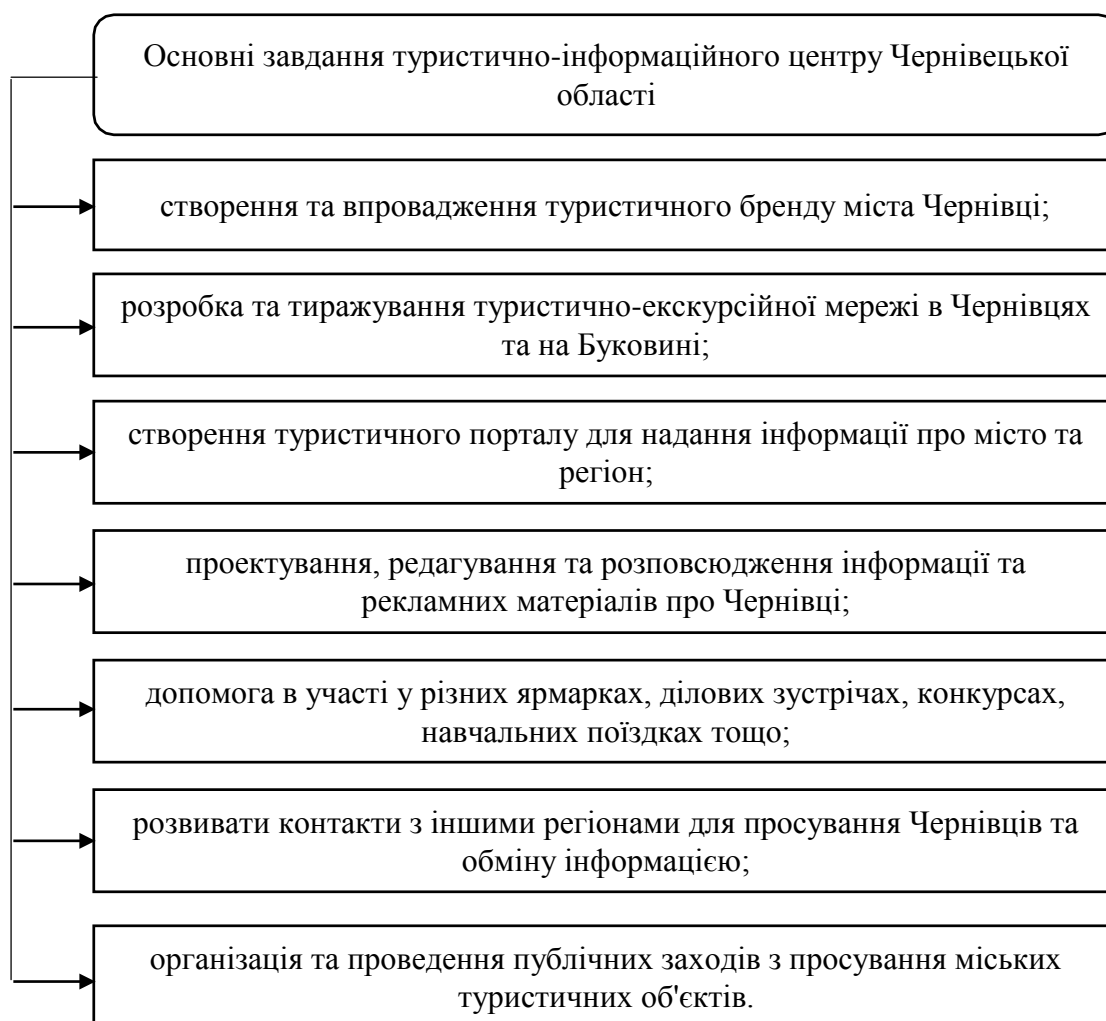

Рис. 1.2.2 Основні завдання туристично-інформаційного центру Чернівецької області [66]

Головне завдання туристично-інформаційний центру зводиться до підтримки туристичної діяльності в регіоні.

Невід'ємною частиною організації туристичної діяльності є також державне регулювання. Оскільки туристична сфера є однією з найбільш пріоритетних галузей народного господарства вона регулюється державою через прийняття відповідних законів, указів, вказівок, розпоряджень, стратегій, рекомендацій тощо. В сукупності вони становлять нормативно-правову базу розвитку туристичної діяльності та культурно-пізнавального туризму як в Україні в цілому, так і в Чернівецької області, зокрема.

Аналіз чинного нормативно-правового забезпечення дозволив виявити велику кількість нормативних актів у питанні розвитку культурно-пізнавального туризму. Загалом їх можна розділити у дві великі групи:

- нормативно-правові акти, які стосуються всієї туристичної сфери;
- нормативно-правові акти, які відносяться безпосередньо до культурно-пізнавального туризму.

Головним законодавчим документом в нашій державі є Конституція України, яка регламентує всі сфери життя та закріплює конституційне право кожного на «відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав». Також основний закон України визначає право на підприємницьку діяльність, що стосується безпосередньо туристичних агентств, туроператорів та інших суб'єктів туристичної діяльності [15].

Після Конституції України за своєю важливістю йдуть кодекси: Господарський, Цивільний, а також Податковий кодекси України. Вони мають вплив безпосередньо на діяльність суб'єктів туристичної діяльності, оскільки визначають основні засади підприємницької діяльності. Ці кодекси гарантують правове забезпечення підприємницької діяльності в Україні, в тому числі у сфері туристичної діяльності.

Умовно третім рівнем є закони України, які мають найбільшу численність з-поміж усіх нормативно-правових актів. Перш за все, серед великої їх кількості варто виділити Закон України «Про туризм», який регулює туристичний сектор. Даний закон «встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України» [48].

Окрім вищенаведених до нормативно-правових актів, які стосуються всієї туристичної сфери слід додати такі закони України, як: «Про захист прав споживачів» [37]; «Про порядок виїзду із України і в'їзду в Україну громадян України» [43]; «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» [44]; «Про страхування» [47]; «Про рекламу» [46]; «Про державний кордон

України» [35]; «Про охорону навколишнього природного середовища» [42]; «Про правовий статус іноземців» [45] тощо. Вище перелічені закони поширюються не лише на туристичну галузь, а й мають вплив на різні галузі народного господарства. У перспективі може виникнути потреба й у прийнятті інших законів чи Туристичного кодексу, який регулюватиме конкретно туристичну сферу в Україні.

З-поміж другої групи нормативно-правових актів, які відносяться безпосередньо до культурно-пізнавального туризму слід виділити наступні закони України: «Про культуру» [38]; «Про музеї та музейну справу» [39]; «Про охорону культурної спадщини» [41]; «Про охорону археологічної спадщини» [40]; «Про Загальнодержавну програму збереження та використання об'єктів культурної спадщини» [36] тощо. У даному питанні також слід зауважити, що такий розподіл є досить умовним. Оскільки більшість з них мають вплив не лише на культурно-пізнавальний туризм, але й на інші сфери. Зокрема, Закон України «Про музеї та музейні заклади» регулює також діяльність музейних закладів та виступає вимоги щодо показу експонатів, заходів направлених на збереження цінних культурно-історичних об'єктів тощо.

Як бачимо, чинна нормативно-правова база розвитку культурно-пізнавального туризму є досить розвиненою та розгалуженою, але з іншої сторони – суперечливою. Так, як у вітчизняній нормативно-правовій базі не має єдиного нормативно-правового акту, який би відносився виключно до культурно-пізнавального напряму туризму та регулював лише його. Тому при розвитку культурно-пізнавального туризму слід користуватися великою кількістю різних нормативно-правових актів, які у певній мірі є досить суперечливими та не враховують усіх вимог.

На регіональному рівні обласними адміністраціями чи міськими радам можуть розроблятися та прийматися різні програми, стратегії розвитку туристичної сфери. Зокрема, в Чернівецькій області прийнято та запроваджено у дію Стратегію розвитку Чернівецької області на період до 2027 року [54]. У ній містяться конкретні цілі на вказаний період та визначено перелік конкретних

заходів, які будуть впроваджені з метою їх досягнення. Окрім того Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою України, Президентом та іншими державними органами можуть видаватися розпорядження, вказівки, рекомендації щодо розвитку культурно-пізнавального туризму в регіоні.

На рис. 1.2.3 відображено узагальнену систему нормативно-правової бази розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні та Чернівецькій області

Рис. 1.2.3 Система нормативно-правової бази розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні та Чернівецькій області. Складено на основі [15, 35-48, 54]

Серед центральних державних органів влади у сфері туризму слід виділити Державне агентство розвитку туризму, яке наділене повноваженнями у сфері

управління туристичною діяльністю, перевірки роботи суб'єктів туристичної діяльності, вжиття заходів направлених на розвиток даного сектору тощо. Також при обласних державних адміністраціях, міських радах створюються спеціальні структурні підрозділи, відділи, у компетенцію яких входить управління туристичною сферою. Нормативно-правова база регулювання туристичної сфери та культурно-пізнавального туризму є досить розгалуженою та включає низку відповідних актів.

Таким чином, на розвиток культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області значний вплив мають організаційні засади та нормативно-правова база. Остання включає низку чинних нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано регулюють туристичну діяльність. Найвищим рівнем є Конституція України, яка визначає право кожного громадянина на відпочинок та вільне пересування. Кодекси України мають вплив на підприємницьку діяльність та визначають правове забезпечення туристичної сфери. Найбільш широкою групою є нормативно-правових актів є закони України. Головним серед них у сфері туристичної діяльності є Закон України «Про туризм», який визначає основні засади туристичної діяльності в країні. Також у даній сфері слід відзначити такі закони України, як «Про культуру», «Про музеї та музейну справу», «Про охорону культурної спадщини» тощо. Окремого ж закону, який би регулював виключно культурно-пізнавальний туризм на даний час не має. На місцевому рівні діють окремі програми розвитку туристичної галузі, в Чернівецькій області діє «Стратегія розвитку туризму Чернівецької області на період до 2027 року», вона закладає фундамент для розвитку туристичної сфери, визначає головні пріоритети у її розвитку на найближчі роки, стратегічні цілі та заходи щодо досягнення поставленої мети.

Головною ресурсною базою розвитку культурно-пізнавального туризму є історико-культурна спадщина. Її характеристика буде надана в наступному підрозділі даної роботи.

1.3 Історико-культурна спадщина регіону як ресурсна база розвитку культурно-пізнавального туризму

Чернівецька область є мультикультурним регіоном, який має потужний туристично-рекреаційний потенціал. Сприяє цьому велика кількість жителів різних народів, які проживали у різні періоди часу на території сучасної Чернівецької області. До того ж територія даної області знаходиться на перехресті трьох історико-етнографічних районів (Буковина, Бессарабія та Гуцульщина), регіон вважається одним з форпостів Київської Русі, співочою столицею України та батьківщиною «Червоної рути», місцем народження та проживання відомих історичних осіб.

Чернівецька область володіє унікальною історико-культурною спадщиною, неймовірними природними та лікувально-оздоровчими ресурсами, що дає можливість для розвитку різних видів туризму. Пріоритетним зважаючи на наявність відповідних ресурсів та потребу у формуванні ідентичності народу є культурно-пізнавальний. Досліджуваний край багатий на різні пам'ятки історії та культури різних народів. Так, на території Чернівецької області проживала велика кількість різних народів, що сприяло збереженню на її територіях багатой української, польської, румунської, єврейської, австрійської та німецької, молдавської, турецької та іншої культур. На території Чернівецької області розташована велика кількість об'єктів історико-культурної спадщини. Архітектурні споруди в Чернівецькій області побудовані у різних стилях, тут можна зустріти будівлі в стилі бароко, класицизму, готики, конструктивізму та модерну. Зазначене свідчить про мультиархітектурність Чернівецького району, що додає туристичного колориту.

Загальна кількість пам'яток культури та історії у Чернівецької області нараховується 1771 одиниць, з них 467 пам'яток археології, 534 – історії, 76 – монументального мистецтва, 694 – архітектури, містобудування (рис. 1.3.1) [11].

Рис. 1.3.1 Структура пам'яток культури та історії Чернівецької області, %
Складено на основі [11]

Загалом Чернівецька область має велику кількість пам'яток, які можуть стати центром проведення культурно-пізнавальних туристичних турів. Вдалий симбіоз підібраних різних пам'яток архітектури, історії та культури забезпечить формування конкурентоспроможного туристичного продукту.

Зазначимо, що найвизначнішими об'єктами історико-культурної спадщини Чернівецької області є фортеця в Хотині XIII–XVIII ст., архітектурні пам'ятки – церкви: «Миколаївська 1748 р., Вознесенська XVII ст., Спиридонівська 1715 р., Різдва 1767 р., Вознесенська XVст. у смт.Лужанах Кіцманського району, Іллінська з дзвіницею 1560 р. у с. Топорівці Новоселицького району; печера, в якій перебував Олекса Довбуш з опришками в с. Підзахаричі Путильського району; археологічні пам'ятки – залишки давньоруського міста Василева XII – XIII ст. у с.Василів Заставнівського район. На території області знаходиться об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО архітектурний ансамбль Резиденція митрополитів Буковини і Далмації 1864–1882 рр., (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича), який

28 червня 2011 року Комітетом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включений до найпрестижнішого Списку світового надбання. Найбільше пам'яток історії та культури зосереджено в місті Чернівці. Найдавніша культова пам'ятка міста – дерев'яна Миколаївська церква (1748 р.) [54]. До числа унікальних належить кафедральний собор Святого Духа – головний храм православних Буковини, освячений у 1864 р. владикою Євгеном Гакманом, Римокатолицький костел Воздвиження Святого Хреста, Вірменська церква Св. Петра та Павла греко-католицька церква Успіння Пресвятої Богородиці, православна церква покровителя Буковини Святого Миколая, хасидська синагога Бен'яміна, безліч невеликих божниць, що «створюють неповторний силует міста та відображають віротерпимість і живе сьогодення чернівчан» [64]. На рис. 1.3.2 наведено розміщення основних пам'яток історії та культури по території Чернівецької області.

Рис. 1.3.2. Карто-схема розміщення пам'яток історії та культури у Чернівецькій області [14]

Додамо, що у Чернівецькій області діє Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця» м. Хотин. Іншою особливістю даного регіону є

наявність старообрядницького анклаву – села Біла Криниця Глибоцького району, який знаходиться неподалік від кордону з Румунією. Успенський собор собою нагадує величний храм Василя Блаженного та за своїм рівнем архітектурної композиції його можна порівнювати з Резиденцією митрополитів у Чернівцях. Населені пункти Буковинських Карпат буквально рясніють дерев'яними храмами, дзвіницями та капличками. У с. Селятин зберігся унікальний зразок сакральної дерев'яної архітектури, що зведена без єдиного цвяха – церква Різдва Пресвятої Богородиці – найстаріший дерев'яний храм у Буковинських Карпатах 17 ст., Миколаївська церква в Путилі, Успенська церква в Розтоках, Дмитрівська церква в Дихтинці, церква Св. Параскеви в Усть-Путилі, (усі храми XIX ст.) – лише невелика частина дерев'яної сакральної архітектури Буковини [33].

Чернівецька область багата й на сакральні пам'ятки. Найбільше їх у Вижницькому, Заставнівському, Кіцманському та Сторожинецькому районах та м. Чернівці (рис. 1.3.3).

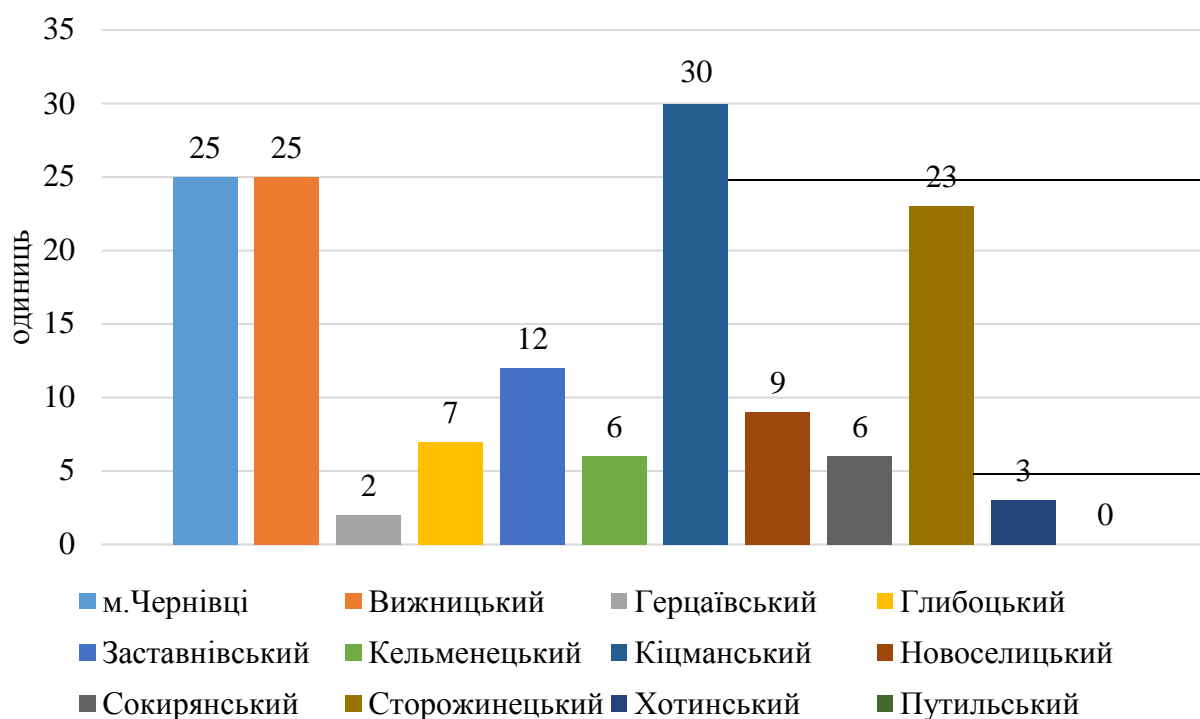

Рис. 1.3.3 Кількість сакральних пам'яток Чернівецької області місцевого значення за їх місцем розташування. Складено на основі [33]

В інших районах Чернівецької області, як свідчать дані рисунка, кількість сакральних пам'яток є значно меншою.

Не можна оминати той факт, що у Чернівецька область має багатогранну культуру, не даремно цей регіон визнано співочою столицею України. На її території розміщено «387 клубних закладів, 396 бібліотек, 147 музеїв, 49 шкіл естетичного виховання, 2 обласних театри, обласна філармонія та зала органної і камерної музики, обласний коледж мистецтв ім. С. Воробкевича, обласний учбово-методичний центр культури Буковини, обласне комунальне підприємство «Кіновідеопрокат», 40 кіноустановок, обласний центр з питань культурної спадщини» [54]. Така розгалужена кількість закладів культури дозволяє урізноманітнити відпочинок туристів.

Важливим елементом історико-культурної спадщини Чернівецької області й народне мистецтво. Останніми роками воно характеризується зростанням кількості народних майстрів, котрі продовжують традиції їх предків щодо занятті прадавніми ремеслами, характерні для Північної Буковини та Бессарабії. Серед головних видів народного мистецтва, які поширені у Чернівецькому краю слід виділити: «художню вишивку, ткацтво, писанкарство, художнє різьблення, гончарство, бондарство з художнім випалюванням, художня обробка металу та шкіри, лозоплетіння, живопис, бісероплетіння». З метою збереження та розвитку народного мистецтва Буковини в Чернівецькій області створена та успішно діє «Майстерня – світлиця народних ремесел та декоративного мистецтва», яка привертає увагу громадськості не лише краю, але й гостей з інших областей України. Вона є одним з головних осередків збереження давньої історико-культурної спадщини та традицій давнього народу [14].

За попередніми даними у Чернівецькій області нараховується 331 заповідна територія, загальна площа якої перевищує 103,5 тис. га, що становить 12,8 % всієї території цього регіону або 6,7 % від території всієї України [11]. Чернівецька область за даним показником є одним з лідером серед регіонів. З 331 заповідних територій 23 об'єкти замають загальнодержавне значення. Офіційно до їх переліку віднесено: національні природні парки «Вижницький»,

«Черемоський» та «Хотинський», 10 заказників, 9 пам'яток природи, 2 дендропарки та Чернівецький ботанічний сад. Ще 306 об'єктів мають місцеве значення для Чернівецької області. Їх структуру наведемо на рис. 1.3.4.

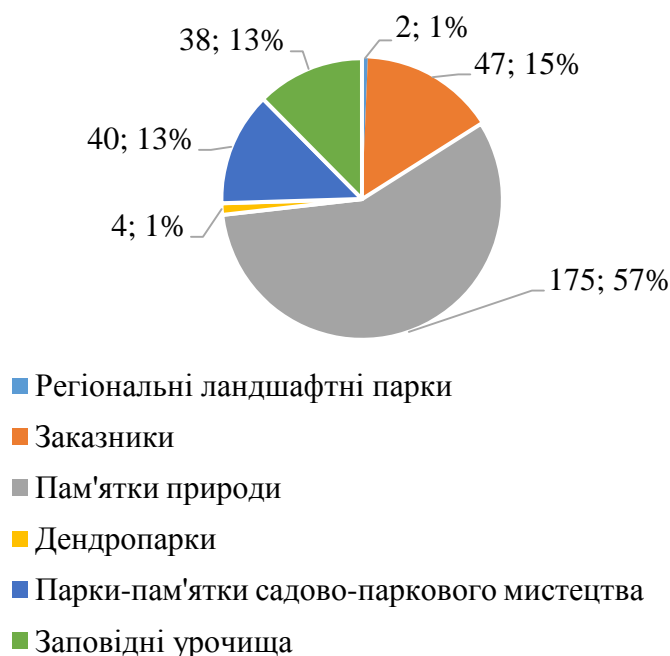

Рис. 1.3.4 Склад та структура заповідних територій та об'єктів Чернівецької області місцевого значення, % [3]

У межах заповідних територій Чернівецької області місцевого значення росте більше 1600 видів рослин, з них 106 видів віднесені до Червоної книги України та перебувають під охороною. Оскільки вони є досить рідкісними видами рослин. Розвинена на території заповідних територій Чернівецького краю й фауна, яка нараховує близько 392 види хребетних тварин, понад 1500 різновидів безхребетних тварин, з яких 118 видів або 31 % віднесені до Червоної книги. Взагалі на території Чернівецької області водиться досить велика кількість тварин та росте значна кількість рослин, які відносяться до рідкісних та не водяться на інших територіях України [12].

Головним центром збереження історико-культурної спадщини та відповідно основною дестинацією розвитку культурно-пізнавального туризму традиційно у Чернівецькій області є його адміністративно-територіальний центр

Чернівці. У додатку А відобразимо розміщення об'єктів історико-культурної спадщини Чернівців. Багаті Чернівці та вся Чернівецька область на наявність значної кількості архітектурних пам'яток. Історія будівництва культових споруд Чернівецького краю зосередили у собі кращі традиції минулих поколінь.

Одним з головних історико-культурних центрів Чернівецької області є Хотин, яке знаходиться на березі Дністра та має досить давню історію. Адже засноване було воно в далекому 1002 року, воно уже протягом тривалого часу є бажаним місцем для відвідування туристами. Як було встановлено науковцями у перекладі слово «хотин» означає «бажаний» [8]. Відомий Хотин насамперед торговельним центром, який знали всі у Європі й приїжджали торгувати з різних країн у дане місто в стародавні часи. На сьогоднішній день Хотин залишається одним з головних центрів культурно-пізнавального туризму Буковини. Головною історико-культурним об'єктом є Хотинська фортеця, якою в різні часи бажали володіти й турки, росіяни, австрійці, але взяти силою її так ніхто й не зміг. Тому дана фортеця має важливу історичну цінність та належить до визначальних пам'яток культури не лише Чернівецького краю, а й усієї України. З 2000-го року Хотинська фортеця отримала статус «історико-архітектурного заповідника» [6].

Визначальною архітектурно-історичною пам'яткою села Галиця, що розташований у Чернівецькій області, є Свято-Миколаївський чоловічий монастир, що розташований на висоті 120 метрів над рівнем Дністровського водосховища. У скелях Свято-Миколаївського чоловічого монастирю розміщені келії монахів та скельні могильники. Історики та археологи запевняють, що у скелях цього монастиря є ієрогліфи, які підтверджують мешканця на його території язичників. За дослідженням деяких істориків, близько тисячоліття до нашої ери у монастирі існував язичницький жертovníк. Свято-Миколаївський чоловічий монастир має агату історію, оскільки він неодноразово піддавався руйнуванню через напади турків, а також різних природних катаклізмів та Другої світової війни. Проте, монастир після руйнувань постійно відновлювався силами місцевих громад.

Також уваги заслуговують будівлі Чернівців, архітектором яких був відомий австрієць Отта Вагнер. Зокрема, серед його робіт слід виділити: готелі «Брістоль» та «Золотий лев», дирекцію ощадних кас, залізничний вокзал та багато інших монументів та споруд міста. Чернівецький край має велику кількість будівель різних архітектурних стилів, що додає пікантності цим спорудам та туристичної привабливості. Опинившись на територіях Чернівецького краю пересічний турист може одночасно ознайомитися з архітектурою класицизму, модерну, конструктивізму та інших напрямків.

Знаходиться на території Чернівецької області й об'єкт, який віднесений до всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО – це Резиденція православних митрополитів Буковини і Далмації, яка була побудована на місці давнього єпископського будинку в 1864-1882 роках. Нині у його приміщення розміщені центральні навчальні корпуси Чернівецького національного університету Юрія Федьковича. Побудований він був з дозволу Австрійців під владою яких у той час перебувала Буковина. Проект його будівництва був розроблений чеським архітектором Йосефом Главкою, який спроектував нетрадиційний комплекс споруд у дусі електрики з переважанням елементів візантійського та романського стилів. Цей проект неодноразово отримував різні винагороди у номінації найкращих архітектурних дизайнів, у тому числі він отримав перемогу в Парижі на Всесвітній виставці [2].

Іншим важливою будівлею історико-культурної спадщини Чернівецької області є міська ратуша, що знаходиться на Центральній площі Чернівців з середини 19 століття. Її будівництво розпочалося ще у далекому 19 квітні 1843 р., коли був закладений фундамент майбутнього магістрати в присутності поважних гостей з столиці та іноземних діячів. Її будівництво тривало 4 роки й побудована вона в стилі класицизму з високою баштою. На башті знаходиться великий годинник, який протягом давнього періоду був зв'язаний з Віднем, це тривало поки Буковина знаходилася під впливом австро-угорської імперії. Головною особливістю споруди є те, що з башти міської ратуши гарно видно майже все місто, його околиці, монументальні споруди тощо. Сьогодні кожного дня рівня в

12-години на всі чотири сторони міста лунає мелодія «Марічки, яку виграє на трубі сурмача у буковинському традиційному народному вбранні.

Однією з примітних будівель історико-культурної спадщини Чернівецького краю є будинок-корабель, який розташований на площі Святого Хреста. Своїм виглядом вона нагадує справжній корабель, який наче пливе вулицями Чернівців. Він є однією з головних туристичних візитівних карток Чернівців, місцевими мешканцями породжено велику кількість легенд щодо появи цієї будівлі.

Є у Чернівецькій області є унікальні будинки-близнюки, які знаходяться в Чернівцях й наче віддзеркалюють один одного. Виконана дана будівля у стилі класицизму та привертає увагу всіх гостей міста. а легендою дана будівля була зведена одним з горожан Чернівців, у якого була два сина-близнюки й ніби, щоб нікого з них не образити збудував для них однакові будівлі, у яких вони проживали. Відстань між балконами будівель надзвичайно мала, що сусіди навіть можуть через нього приходити в гості один до одного. На даний час будинки-близнюки є житловими, на перших поверхах яких знаходяться різноманітні громадські та комерційні організації, а вище проживають люди [9].

Таким чином, Чернівецька область має потужну історико-культурну спадщину, яка дозволяє забезпечувати розвиток культурно-пізнавального туризму в цьому регіоні. Головною особливістю регіону є те, що тут знаходиться велика кількість будівель виконана у різних архітектурних стилях, що привертає увагу туристів. Загальна кількість пам'яток культури та історії у Чернівецькій області нараховується 1771 одиниць, 331 заповідних територій загальнодержавного та місцевого значення, а також велика кількість сакральних пам'яток. Чернівецька область має велику базу для розвитку культурно-пізнавального туризму.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Роль музейних закладів Чернівецької області в забезпеченні пізнавальної рекреаційної діяльності та історико-культурного туризму

Музейні заклади є головною ресурсною базою для розвитку історико-культурного туризму. Адже, саме музеї зберігають основні пам'ятки, визначальні історичні експонати, що є основою для організації історико-культурного туризму. Тому перш за все для розвитку в Чернівецькій області організації та розвитку історико-культурного туризму необхідна наявність відповідних музейних закладів. Саме відвідування музеїв стане основою будь-якого культурно-пізнавального туризму.

Сьогодні ж в умовах пандемії COVID-19 уся музейна галузь переживає кризу. Так, згідно з доповіддю ЮНЕСКО: «в 2020 р. пандемія викликала тимчасове закриття 60 000 музеїв в усьому світі» [67]. За даними Американського альянсу музеїв «американські музеї під час пандемії втрачали близько 33 млн доларів у день. Загальні втрати в США за даними фонду American For The Arts перевищили 5,5 млрд доларів» [1]. У Мережі європейських музейних організацій (NEMO) відзначають, що «музеї в таких туристичних центрах, як Париж, Амстердам і Відень, зіткнулися з втратами доходів до 80%, що становить сотні тисяч євро на тиждень. Як повернути втрачений прибуток музеї не знають, і у багатьох з них немає коштів на те, щоб оновити інфраструктуру і організувати дотримання соціальної дистанції» [22]. Достовірних даних щодо негативного впливу пандемії COVID-19 на музейні заклади України не має, але виходячи з швидкого поширення цієї хвороби по всій території нашої країни можемо спрогнозувати, що вони є значними.

Сьогодні в Україні, згідно даними статистики, діє близько 5000 музеїв, що дозволяє на їх базі організовувати цікаві культурно-пізнавальні тури. Для

прикладу на території Польщі діє всього 1075 музейних закладів, у Австрії – 1600 музеїв, у Великій Британії – 1811 музеїв, а у Канаді – 2500 одиниці музейних закладів [24]. Водночас з 5000 музеїв представлених в Україні лише близько 570 відносяться до державних та носять важливу цінність. Усього ж у музейних фондах України збережено близько 12 млн. експонатів та історичних пам'яток. Це свідчить про високий потенціал нашої країни у питанні розвитку культурно-пізнавального туризму. Ресурсна база повністю дозволяє це здійснити. Структуру музейних закладів України наведемо на рис. 2.1.1.

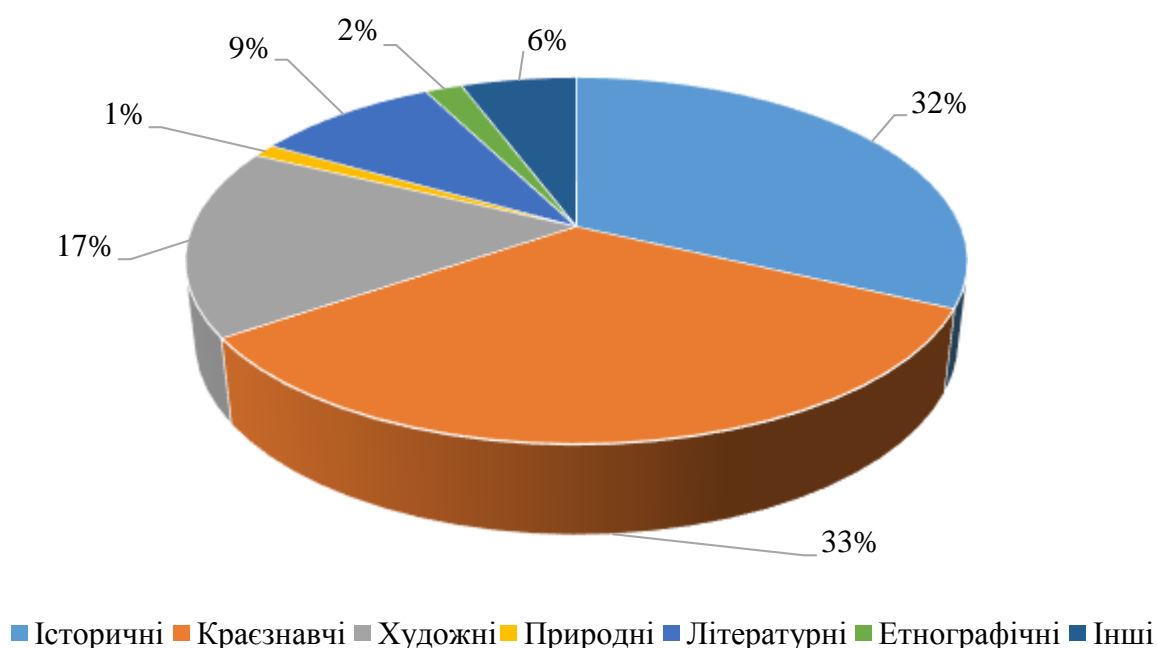

Рис. 2.1. 1 Структура музейних закладів України, % [23]

Головною ж проблемою музейних закладів України є слабкий рівень фінансування. Внаслідок чого велика їх кількість перебуває у досить занедбаному стані. Для приватного сектору утримання музейних закладів є не досить рентабельним, а у держави завжди не вистачає коштів для забезпечення належним рівнем фінансування музеїв. Оскільки наша країна знаходиться у глибокій економічній кризі, яка посилена веденням військових дій на східній території України, анексією Криму, постійними конфліктами з Російською Федерацією, а також поширенням пандемії ковіду. Тому проблема нестачі фінансування для музеїв України є вічною. Більшість коштів, які спрямовує

держава на їх розвиток витрачається на оплату праці працівників, сплату комунальних платежів, проведення окремих ремонтних робіт, а от на такі важливі питання як маркетинг, поповнення музейними експонатами фондів та впровадження сучасних інформаційних технологій завжди коштів не вистачає. В глобальній мережі Інтернет вітчизняні музеї теж представлені недостатньо, лише близько 200 музеїв України мають власні веб-сторінки (переважно без англomовної версії).

В умовах же поширення пандемії COVID-19 та запровадження локдауну на території України музейні заклади змушені за допомогою діджиталізації переходити працювати у режим онлайн. З однієї сторони пандемія COVID-19 відчутно зменшила кількість відвідувачів музейних закладів, а з іншої – українським музеям дала новий поштовх до розвитку шляхом переведення роботи їх у дистанційний режим за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Однією з областей України, у якій сконцентрована велика кількість музеїв є Чернівецька область. Так, на початок 2021 р. у Чернівецькій області функціонує 147 музейних установ. З них 10 знаходяться у комунальній та приватній власності, а 137 на громадських засадах. На рис. 2.1.2. наведемо структуру музейних установ Чернівецької власності за формою власності.

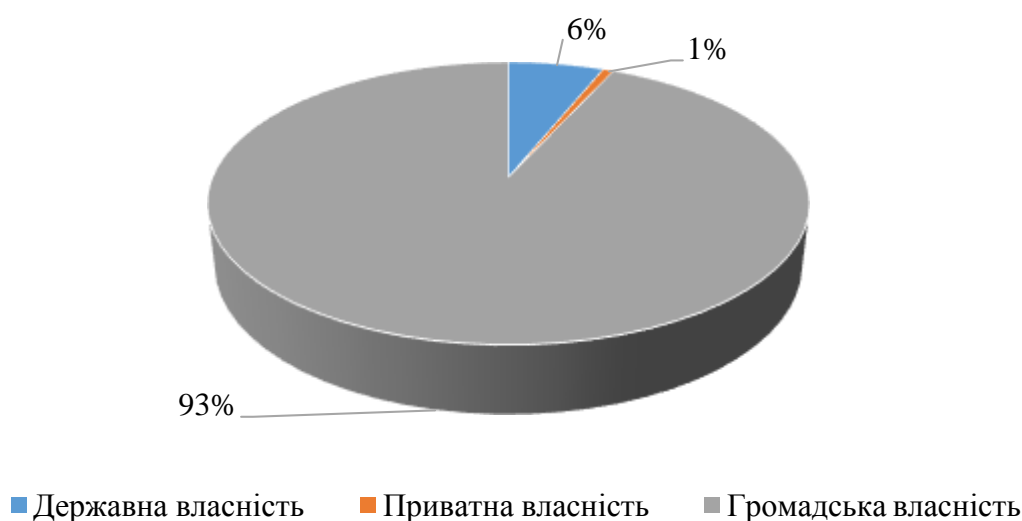

Рис. 2.1.2 Структура музейних установ Чернівецької власності за формою власності, % [23]

Діяльність усіх музейних установ Чернівецької області спрямована на збереження культурно-історичної спадщини регіону та її популяризацію. У туристів, які подорожують даним регіоном є можливість відвідати унікальні музейні установи та познайомитися близько з багатою культурою Чернівецького краю. Кожен з музеїв Чернівецької області є неповторним та особливим. З метою популяризації культурної спадщини регіону та збільшення попиту на відвідування музеїв кожен другий вівторок місяця у всіх музеях Чернівецької області – день відкритих дверей. У цей день усі охочі можуть безкоштовно відвідати музейних заклад, оглянути музейні експонати та отримати коротку інформаційну лекцію від екскурсовода відносно походження тієї чи іншої історичної пам'ятки.

Розташовані музейні установи в Чернівецькій обласні нерівномірно, але представлені в усіх районах області. На рис. 2.1.3 наведемо структуру розміщення музейних установ Чернівецької області за районами.

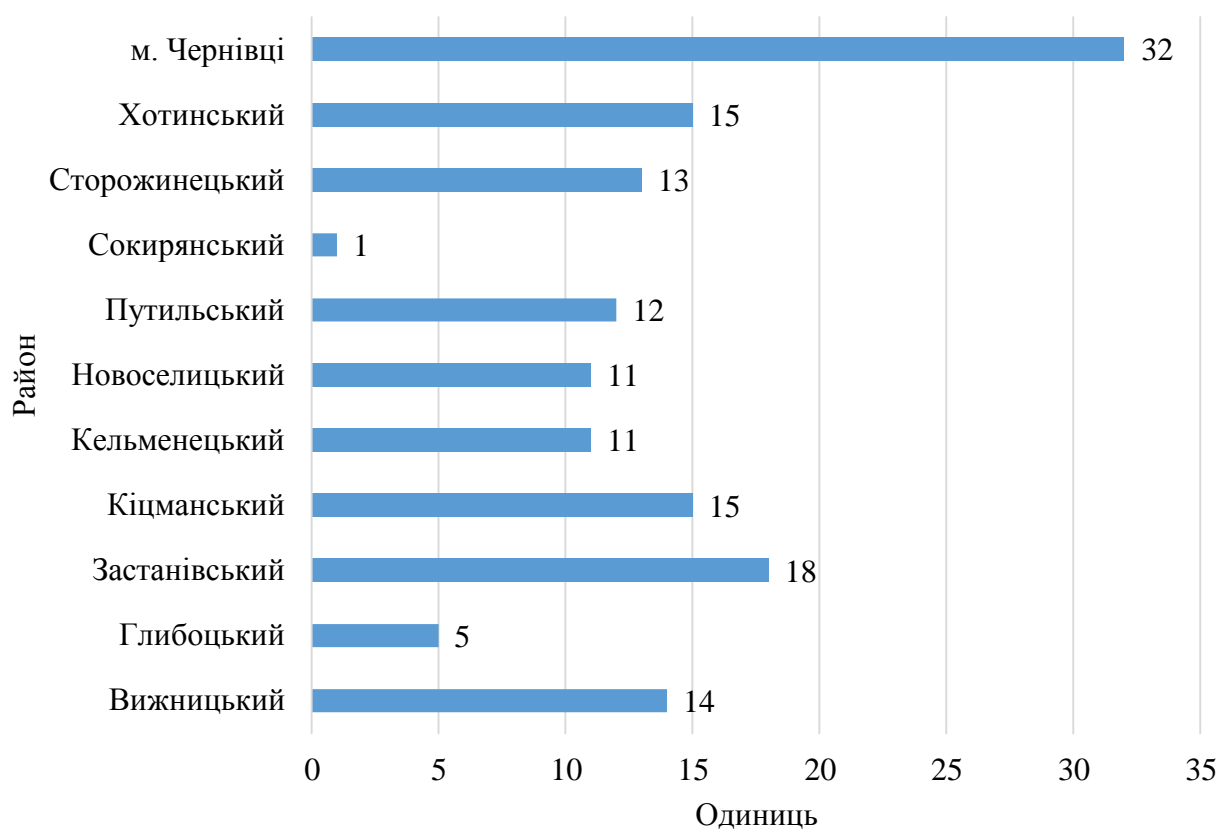

Рис. 2.1.3. Структура розміщення музейних установ Чернівецької області за районами, % [23]

Традиційно найбільш кількість музейних установ розміщені у обласному центрі – місті Чернівці (рис. 2.1.4). У даному місті нараховується 32 музейні установи, на другому місці знаходиться Застанівський район, третю позицію ділять між собою Хотинський та Кіцманський райони, у яких сконцентровано 15 музейних установ, на четвертій позиції знаходиться Вижицький район з 14 розташованими на його території музейними установами. Найменша кількість музейних закладів знаходиться у Сокирянському районі, всього лише одна музейна установа.

Рис. 2.1.4. Карта розташування музейних установ у Чернівцях [23]

Зокрема, у Сокирянському районі Чернівецької області знаходиться районний музей гончарства, засновником якого є Іван Іванович Гончар. У ньому зберігається близько 1 тисячі горщиків, створеними місцевими жителями села Коболчин різних періодів. Відвідавши даний музей можна пізнати особливості гончарного мистецтва на практиці. Адже, у музеї представлені діючі печі для випалювання, а також наявне відповідне оснащення для гончарства. Серед основних музейних експонатів даного музею слід виділити: «велику гончарську піч, гасові ліхтарі, старі килими із трьома квітками, що були символом заможності, рушники, давні двері та вікна, ставні. У великій хаті є точений стіл,

софи, скрині, лавки. Тут відтворено елементи селянської хати з піччю, яка завжди була улюбленим місцем для дітей, світлицю для дівчини на виданні з її неодмінними атрибутами – розмаїтими подушками, вишиванками, рушниками».

Слід додати, що більшість розташованих у Чернівецькій області музейних установ працює на громадських засадах та функціонують на базах навчальних закладів. Основні ж державні музейні установи розташовані у обласному центрі

Чернівецької області. Здебільшого розвитком музейних закладів громадського підпорядкування завідують активні жителі навколишніх міст, археологи, екскурсоводи, які прагнуть забезпечити розвиток та збереження історико-культурної спадщини регіону. Особливо це стосується музеїв, які розташовані у селах Чернівецької області та за мету мають збереження та популяризацію історії та традицій їх краю. На сайті подорожей TripAdvisor згідно відгуків подорожуючих сформовано рейтинг кращих музейних установ Чернівецької області. На рис. 2.1.5 представимо даний рейтинг.

Рис. 2.1.5 Рейтинг музейних установ Чернівецької області згідно відгуків туристів на сайті TripAdvisor [18]

Розгляньмо більш детально окремі з музеїв Чернівецької області.

Згідно відгуків подорожуючих найбільш вражає їх Чернівецький художній музей. Йому поправу першість віддають поціновувачі архітектури. Цей музей розташований у самому центрі Чернівців, відповідно місце розташування сприяє його відвідуваності. Чернівецький художній музей має національне значення, його побудовано ще у далекому 1900 році у стилі модерн. Забарвлена гама та неординарний орнамент стін, дверей та мозаїчної поліхромної підлоги, гармонійне поєднання майстерного кування, вітражів та скульптури створюють враження цілісного твору мистецтва, виражаючи головну ідею стилю модерн. Виставкова робота Чернівецького художнього музею тісно пов'язана з науково-освітньою діяльністю. Зібрання його налічує близько 12 тисяч експонатів основного та науково-допоміжного фондів. Основою музейного зібрання є мистецтво Буковини XVII-XX століть.

У колекції Чернівецького художнього музею іконопису – «буковинські хатні образи, ікони на склі, вартісні твори народного та професійного іконописання тощо. Серед малярів XVIII–XIX століть представлено імена Е. Грютцнера, Е. Бучевського, А. Кохановської. Тут також можна побачити картини окремих українських митців XX століття – М. Глуценка, М. Дерегуса, А. Коцки, С. Шишка, Г. Гавриленка, І. Остафійчука тощо, а також художників буковинської діаспори – Петра Мегики, Темістокля Вірсти, Миколи Бідняка, Стефана Паппа. А ще, це чудова нагода оглянути рідкісну колекцію справжніх буковинських народних килимів, понад 3 тисячі буковинських та гуцульських писанок, твори різьбярів по дереву Василя та Миколи Шкрібляків» [31].

Також досить відвідуваним та популярним в Чернівецькій області є музей історії та культури євреїв Буковини (рис. 2.1.6). Вирізняє його те, що він створений не як просто черговий єврейський музей. Його існування присвячено феномену існування на території Чернівецької області локального єврейського етносу – буковинського єврейства. Головна мета цього музею спрямована передбачає показ життя єврейського народу, яке заселяло Буковину, в усіх його проявах, а насамперед – передати колорит єврейського життя у період 18-19

століття. Музей історії та культури євреїв Буковини є відносно молодим, так як офіційно був створений лише у 2008 р., хоча спроби його створення були ще у далекому 1920 р., коли Буковина знаходилася у складі Румунії.

Рис. 2.1.6. Музей історії та культури євреїв Буковини [65]

Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту визначено туристичним магнітом Чернівців. Особливістю цього музею є те, що він знаходиться під відкритим небом (рис. 2.1.7). Відкрито експозицію цього музею у 1986 р. та віднесений до переліку об'єктів культурної спадщини національного масштабу. У даному музею відтворено з високою точністю давні поселення селян на цих територіях. Побут зображений двох районів – Хотинщини та Західного Подністров'я, зібрані характерні для сіл цих регіонів дерев'яні житлові та господарські будівлі. Правдоподібно відтворені інтер'єри, в яких виставлені предмети побуту, знаряддя праці, національний одяг і ін. На базі музею проводяться численні тематичні виставки. Для огляду відкриті етнографічні зони «Хотинщина», (Хотинський, Кельменецький, Сокирянський райони) і «Західне Подністров'я» (Кіцманський, Заставнівський, Новоселицький райони). Тобто у експозиції відтворено п'ять сільських поселень, до складу яких входять близько 180 архітектурних об'єктів, де експонуватимуться тисячі предметів хатнього вжитку, знарядь праці, виробів безіменних майстрів.

Рис. 2.7. Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту [31]

Також одним з найкращих музеїв Чернівецького краю є Чернівецький обласний краєзнавчий музей. У цьому представлено історію Чернівецької області від найдавніших часів до сьогодення у найдрібніших відтінках. Усе це сконцентровано у візуально красномовних та інформативно насичених експозиційних відділах, де знаходиться більше 103 тисячі експонатів. Серед них є унікальні: «колекція кераміки Трипільської культури (II пол. VI – I ст. III тис. до н. е.) та скарби епохи бронзи (III–II тис. до н. е.). Рукописні книги та стародруки: «Острозька Біблія», надрукована Іваном Федоровим у 1581 році, «Бесіди святого Іоанна Златоуста» (1623 рік), «Октоїх» (1644 рік), «Молитвослов» Петра Могили (1646 рік), «Арифметика» Леонтія Магницького (1703 рік). Серед інших цікавих пам'яток – прапор міста, виготовлений з нагоди 500-річчя першої писемної згадки про Чернівці, яку відзначали 1908 року; цікаві музичні інструменти та пристрої, колекції нумізматики та писанок».

Чернівецький краєзнавчий музей має близько 20 зал, які входять до двох великих відділів: природи Буковини й історії. Поєднання природи з давньою

історією надає можливість цілісного огляду музейної експозиції. Історичний відділ, що в рази більший за природний, включає також значні археологічні й етнографічні колекції, документи, матеріали й численні предмети з історії Буковини. Багатою і цікавою є його нумізматична колекція, колекція зброї XVIII – XIX століть.

Розглянуті вище музейні установи є головними центрами культурно-історичного туризму в Чернівецькій області. Саме у них сконцентрована найбільша кількість історичних пам'яток та є найбільш популярними. Серед головних проблем їх діяльності слід відзначити досить низьку їх відвідуваність, зокрема корінних жителів. Так, фондом «Буковина інноваційна», Чернівецький ІТ Кластер «Cluster bit» у співпраці з Чернівецьким обласним краєзнавчим музеєм та Агентством «Символи» провели соціологічне опитування на предмет визначення ролі музеїв у їх житті. Дане соціологічне опитування проведено 17 лютого 2021 р. анонімно, що забезпечило отримання достовірних результатів. Результати відповідей респондентів на питання «Як часто Ви відвідуєте музеї?» наведена на рис. 2.1.8.

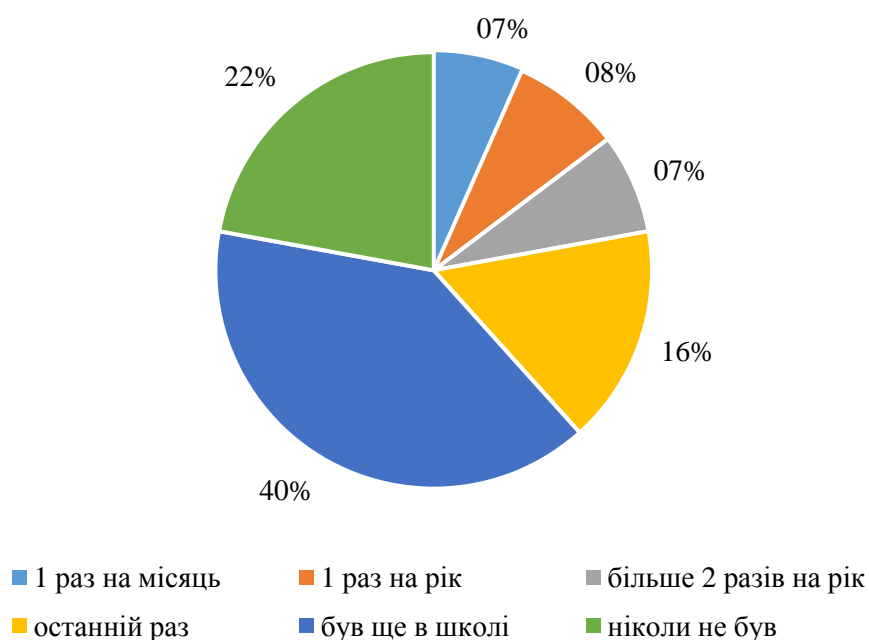

Рис. 2.8. Результати відповідей респондентів на питання «Як часто Ви відвідуєте музеї?» [26]

Отримані дані є незадовільними та свідчать про низький рівень відвідуваності музеїв. Так, лише 6,6 % опитаних регулярно щомісяця відвідують музейні установи, ще 8,1 % відвідують музеї щороку, а 7,4 % – двічі на рік. У той час, як 39,5 % опитаних відвідували музейні заклади ще в школі у процесі організації для всього класу екскурсії, а 22,1 % опитаних ніколи не відвідували музеї. Це свідчить про низьку культуру населення України, жителі віддають перевагу іншим способам проведення дозвілля, які на їх думку є більш цікавішими. Тому музейними закладами слід вживати заходів направлених на зміну ситуації, підвищення попиту серед жителів на відвідування музейних установ. Для цього слід використовувати нетрадиційні канали просування, організовувати широкомасштабні виставки, залучати бізнес до їх організації тощо. Адже, музейні установи є головними носіями культурно-історичної спадщини України. Для її збереження та популяризації слід забезпечити регулярне відвідування різними верствами населення.

Таким чином, Чернівецька область має досить розгалужену мережу музейних закладів. Загальна чисельність музеїв в області нараховується 147 одиниць, з них 9 є державними, 1 – приватним, а 137 здійснюють діяльність на основі громадських засад. Найбільша концентрація музеїв розташована у Чернівцях. Найбільш популярними музейними закладами Чернівецької області є Чернівецький художній музей, музей історії та культури євреїв Буковини, Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту, Чернівецький обласний краєзнавчий музей та інші. Серед головних спільних їх проблем є хронічне недофінансування їх діяльності, що негативно впливає на їх матеріально-технічний стан, а також низький рівень відвідуваності з боку місцевих жителів. Проведене соціологічне опитування спеціалізованими агенствами показало, що лише 6,6 % опитаних регулярно відвідує музеї Чернівецької області, тоді як 39,5 % опитаних взагалі жодного разу не були в музейних установах Чернівецької області. Далі у роботі розглянемо ареали та кластери розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області.

2.2 Ареали та кластери розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області

Вигідне географічне розміщення, сприятливі погодні умови, різноманітність рельєфу, присутність різноманітних складових туристично-рекреаційних ресурсів, багатой культурно-історичної спадщини, тривале співіснування різних культур, звичаїв та традицій на відносно невеликій території сьогодні є ключовим чинником туристичного потенціалу Чернівецької області.

Головною особливістю та перевагою Чернівецької області є існування сприятливих умов для одночасного розвитку різних напрямів туризму, зокрема: культурно-пізнавального, сільського, пішохідного, гірського, ділового, водного, альпінізму, лижного, лікувально-оздоровчого, велосипедного, кінного та лижного. Чернівецька область поправу вважається найбільш мультикультурною областю, яка включає у себе потужний туристично-рекреаційний потенціал.

Територія Чернівецького краю включає три головні райони: Буковину, Гуцульщину та Бессарабію. Відповідно культура Чернівецького району має багату історію та поєднує у собі симбіоз традицій різних народів. Зазначене створює потужні можливості для розвитку туристичного сектору, який у свою чергу стане справжнім локомотивом соціально-економічного зростання регіону.

Важливо лише усі ці можливості вміло використовувати для забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму. На перший план для ефективної організації цього напрямку туризму виходить наявність відповідної інфраструктури та суб'єктів туристичної діяльності. Зокрема, до основних суб'єктів туристичної діяльності, які задіяні у процесах створення культурно-пізнавальних туристичних турів є місцеві органи влади, туристичні туроператори та туристичні агенства, заклади гостинності, підприємства готельно-ресторанного комплексу, ЗМІ, автотранспортні підприємства, музейні установи та інші організації. Саме від тісної співпраці між ними залежить успіх в питанні організації культурно-пізнавального туризму.

У світовій практиці популярним є створення туристичних кластерів, які являють собою сукупність підприємств туристичної сфери, які знаходяться на одній території, взаємодіють між собою з метою створення та популяризації туристичного продукту. Така співпраця усіх учасників туристичної сфери забезпечує отримання синергії, що позитивно відображається на досягненні поставлених цілей. В сучасних швидкозмінних умовах навколишнього середовища зусиль однієї туристичної фірми недостатньо, саме тому актуальним є створення та розвиток туристичних кластерів, які включатимуть велику кількість зацікавлених сторін.

В Чернівецькій області на даний час у сфері культурно-пізнавального туризму не створений жоден туристичний кластер. Внаслідок цього співпраця між усіма учасниками туристичного ринку відбувається на досить поверхневому рівні, що не сприяє повноцінному розвитку на території даної області культурно-пізнавального туризму. Тому дослідниками пропонується створення на базі Чернівецької області туристичного кластеру з центром у місті Чернівці [8]. Пропонована структура туристичного кластеру Чернівецької області наведена на рис. 2.2.1.

Рис. 2.2.1 Пропонована структура туристичного кластеру Чернівецької області [2]

Головна роль відводитиметься органам місцевого самоврядування, які повинні заохочувати інших учасників до організації культурно-пізнавального туризму, створюватимуть сприятливі умови для розвитку даного напрямку туризму тощо.

За твердженням А.Ю. Парфіненко та К.І. Босенко «утворення туристичних кластерів на сьогоднішній день оцінюється стратегічно перспективним явищем, але наявні організації є недостатньо розвиненою системою» [30]. Створення туристичного кластеру є необхідним для забезпечення максимальної ефективності в розвитку культурно-пізнавального туризму Чернівецької області. Унікальність Чернівецького краю полягає у тому, що він об'єднує у собі різні види рекреаційно-туристичних ресурсів та має потужний потенціал для розвитку кластерів.

Центральну роль у будь-якому туристичному кластеру відіграватимуть місцеві органи самоврядування. У Чернівецькій області головні завдання щодо розвитку в даному регіоні туризму покладалися на відділ з питань туризму. Водночас з середини 2020 р. даний відділ був ліквідований, а функції по розвитку туризму Чернівецької області покладено на департамент регіонального розвитку. Вона визначила розвиток туристичної діяльності як один з перспективних та найбільш пріоритетних напрямів його діяльності. Даний департамент менше року займається розвитком туристичної сфери, тому точну оцінку ефективності його роботи дати неможливо.

Основним результатом роботи департаменту регіонального розвитку Чернівецької області стала розробка та презентація промоційного ролику «Відкрий Чернівці». Метою цього відео є популяризація Чернівецької області як одного з головних туристичних магнітів України. Зазначається, що така популяризація туризму міста та просування його іміджу обумовлено наявним потужним туристично-рекреаційним потенціалом регіону. Повне використання та розвиток даного потенціалу Чернівецької області дозволить залучити велику кількість потенційних туристів, кошти іноземних інвесторів, поліпшити

інфраструктуру туристичної сфери та поліпшити соціально-економічне становище регіону [6].

Іншим важливим суб'єктом туристичної діяльності та невід'ємним елементом туристичного кластеру є туристичні підприємства. Як показав проведений аналіз у першому розділі кваліфікаційної роботи на території Чернівецької області сконцентрована велика кількість суб'єктів туристичної сфери. Зокрема, у 2019 р. функціонувало 79 фізичних та юридичних осіб, які надавали послуги по організації туристичних турів. Зазначена кількість суб'єктів туристичної діяльності дозволяє у повній мірі забезпечувати розвиток туризму в Чернівецькій області.

Також важливу роль відіграють заклади гостинності, де туристи мають змогу тимчасово розміститися для проживання, а також харчуватися. У табл. 2.2.1 наведемо показники функціонування колективних засобів розміщування у Чернівецькій області за 2017-2019 рр.

Таблиця 2.2.1

Показники функціонування колективних засобів розміщування у Чернівецькій області за 2017-2019 рр. Складено на основі [27]

Роки	Кількість колективних засобів розміщування, од.			Кількість місць, од.			Кількість осіб, що перебували в колективних засобах розміщування, осіб		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування
2017	81	75	6	3993	3285	708	120017	116959	3058
2018	11	8	3	1325	840	485	53340	41217	12123
2019	13	9	4	2108	889	1219	48873	38621	10252
Абсолютне відхилення									
2019/2017	-68	-66	-2	-1885	-2396	511	-71144	-78338	7194
2019/2018	2	1	1	783	49	734	-4467	-2596	-1871
Відносне відхилення									
2019/2017	-83,95	-88	-33,33	-47,21	-72,94	72,18	-59,28	-66,98	235,25
2019/2018	18,18	12,50	33,33	59,09	5,83	151,34	-8,37	-6,30	-15,43

Згідно вищенаведених даних у Чернівецькій області відчувається гострий дефіцит колективних засобів розміщування. У 2019 р. їх кількість складала 13 одиниць, що на 2 одиниці більше від 2018 р., але на 68 одиниці менше від 2017 р. Готелів та аналогічних засобів розміщування у Чернівецькій області нараховувалося 9 одиниць, що на 12,5 % більше від 2018 р. та на 88 % менше за 2017 р.

Відповідно внаслідок суттєвого зменшення кількості колективних засобів розміщування у 2019 р. порівняно з 2017 р. відбулося й зниження кількості місць. Так, у звітному році кількість місць у колективних засобах розміщення складала 2108 одиниць, що на 783 одиниці більше за 2018 р. та на 1885 одиниці менше за 2017 р. Загальна кількість осіб, що перебували в колективних засобах розміщування щорічно знижувалася. У 2019 р. кількість осіб, що перебували в колективних засобах розміщування складала 48872 осіб, що на 71144 осіб та 4467 осіб менше від 2017-2018 рр.

З проведеного аналізу можемо констатувати, що у Чернівецькій області відчувається гострий дефіцит у кількості колективних засобах розміщування. На всю область у 2019 р. нараховувалося всього 13 одиниць, що досить мало. Також у порівнянні з 2017 р. помітно знизилася кількість осіб, що перебували в колективних засобах розміщування Чернівецькій області.

Збільшити кількість жителів у колективних засобах розміщування можливо завдяки співпраці їх з іншими суб'єктами туристичного ринку, у тому числі через організацію туристичного кластеру. У рамках якого можливо буде створювати туристичні продукти, які передбачатимуть проживання у певних закладах розміщування. Як бачимо, організація туристичного кластеру буде корисною для усіх зацікавлених сторін.

Для популяризації туристичних послуг важливого значення набуває маркетинг. З метою анонсування подій, які відбуватимуться в Чернівецькій області, створено «Календар туристично-привабливих подій». З метою промоціювання туристичних можливостей Чернівців на міжнародному рівні в було представлено на Міжнародній туристичній виставці «ІТВ-2019» м.Берлін

(Німеччина), прийнято участь у 26 Міжнародній виставці UITT'2019: «Україна – Подорожі та Туризм» в м. Києві, 25 Міжнародній туристичній виставці в м. Лодзь (Польща) та Міжнародному весняному ярмарку туристичних послуг «Відпочинок – 2019» в м. Мінську (Білорусь). З метою обміну досвідом та налагодження зв'язків представники туристичної сфери відвідали туристичні форуми в м. Одеса, Центральнo-Український музейно-туристичний фестиваль в м. Кропивницькому [54].

Туристично-інформаційний центр Чернівецької області забезпечує надання комплексної інформації про інфраструктуру та сервіс туристичної галузі міста Чернівці та Буковини в цілому. Упродовж 2019 року центр відвідало 10901 тис. туристів, з них іноземних – 4522 осіб. Порівняно з показником у 2017 році кількість відвідувачів зменшилася на 833 осіб або 7%, у тому числі вітчизняних туристів зменшено на 20,0% , іноземних – на 20,5%. Серед іноземних туристів найбільша питома вага туристів з Німеччини (40,0%), Польщі (24,0%), Румунії (16,0%) та інших країн (20,0%). За мотивами відвідувань більша частка внутрішніх та іноземних туристів відвідали Чернівці з метою проведення дозвілля та відпочинку [27].

Найбільш відвідуваними туристами залишаються пам'ятки архітектури історичного центру Чернівців, у тому числі об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – колишня Резиденція Митрополитів Буковини та Далмації. Так, упродовж 2019 року об'єкт ЮНЕСКО відвідало 94,5 тис. туристів, що на 1,5 тис. осіб або 1,6% менше проти показника за 2017 рік. Для мешканців та гостей міста проведено 84 безкоштовних екскурсій історичною частиною міста українською мовою [53].

Впроваджуються заходи з вдосконалення туристичного порталу: оновлено відеоматеріали та видання про Чернівці, розширена галерея презентаційних фотографій за об'єктами та напрямками відвідування туристами міста, здійснені заходи з просування порталу через соціальні мережі (facebook). Забезпечується наповнення туристичного порталу корисною інформацією для туристів та відвідувачів міста. Суб'єктам туристичного бізнесу направлено пропозиції щодо

використання сучасних інформаційних технологій та систем маркетингових комунікацій шляхом поширення інформації про туристичні продукти та туристично-привабливі об'єкти Чернівців на Інтернет-ресурсах туристичного спрямування.

На території Чернівецької області налічується на даний час 90 діючих туристичних маршрутів різної класифікації, такі як: «пішохідні, кінні, велосипедні, мотоциклетні, автомобільні, уїкендові (1-2 доби), короткотермінові (тиждень), середньотермінові (2-3 тижні), шкільні, молодіжні, сімейні, для дорослих, осіб зрілого віку, професійно-орієнтовані, комбіновані («До джерела Лужки», «До печери Довбуша», «Кам'яне кільце парку» та інші). З метою промоції туристичної привабливості області, поширенню інформації та ознайомлення потенційних споживачів з туристичними можливостями регіону, презентовано фільм про Буковину «З любов'ю до Буковини», промо - картину «Котилася торба ... або зустріч у просторі без меж», буклет «Туристична Буковина в різноманітті!» (українською та англійською мовами), рекламні банери «Туристичні маршрути Чернівецької області», записники «Буковина туристична», методичний посібник для власників сільського (зеленого) туризму, методичні рекомендації щодо організації та перспектив розвитку сільського туризму на Буковині, надруковано книжку «Любіть Буковину», картосхема «Туристична мапа Чернівецької області», буклети: «Туристично – розважальні комплекси Буковини», «Садиби сільського зеленого туризму Чернівецької області» та презентаційно-подарункову літературу для представників іноземних делегацій» [64].

З метою підвищення рівня привабливості туристичного потенціалу регіону проводиться щорічний «Буковинський туристичний ярмарок», започатковано туристично – спортивний похід на гору Яровиця приурочений до Дня Незалежності України. При цьому активно розвивається подієвий туризм: міжнародний поетичний фестиваль «Meridian Czernovitz», Фестиваль Маланок, «Петрівський ярмарок», «Буковинська осінь», молодіжні фестивалі «Обнова – фест», «Памір – фест», тощо.

У Чернівецькій області визнано шість основних «туристичних магнітів», які наведені на рис. 2.10.

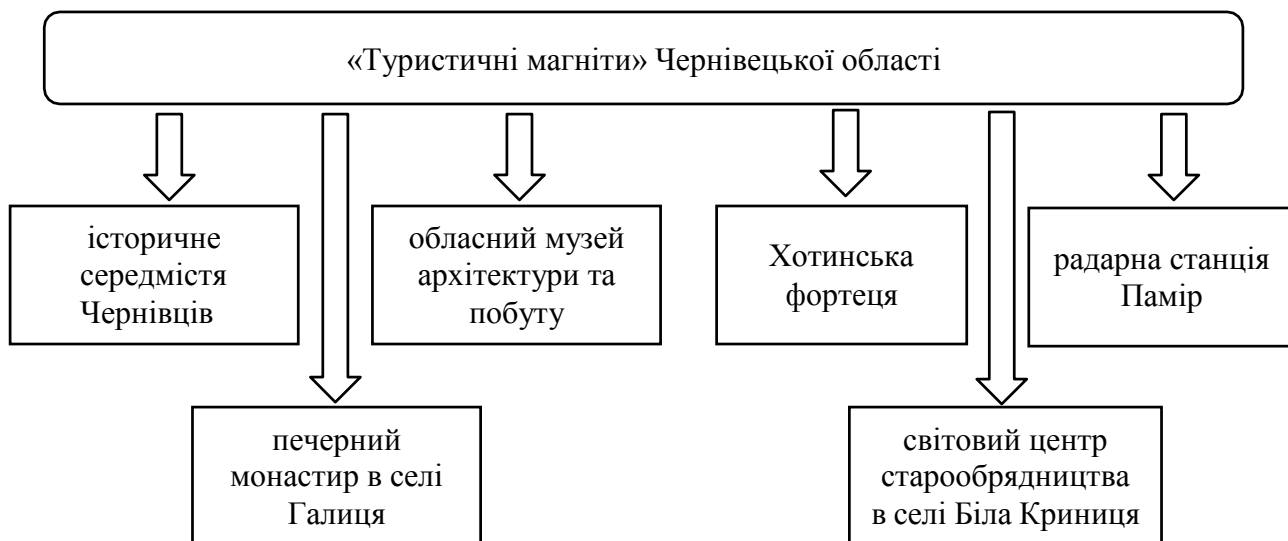

Рис. 2.2.2 «Туристичні магніти» Чернівецької області. Складено на основі [25]

Також у Чернівецькій області визначено три історичні ареали:

- центральний історичний ареал площею 550,05 га;
- історичний ареал «Гореча» площею 17,39 га;
- історичний ареал «Садгора» площею 14,66 га.

В межах центрального історичного ареалу визначена комплексна охоронна зона пам'яток архітектури та містобудування площею 292,33 га. Встановлено також 16 охоронних зон окремо розташованих пам'яток, 13 зон регулювання забудови, 6 зон охоронюваного ландшафту, 15 зон охорони археологічного культурного шару. Рішенням 35 сесії Комітету всесвітньої спадщини (19 – 29 червня 2011 року, м. Париж) колишній ансамбль Резиденції митрополитів Буковини та Далмації у м. Чернівцях включений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Навколо об'єкта ЮНЕСКО визначено буферну зону загальною площею 244,85 га, яка входить в межі центрального історичного ареалу та призначена для ефективного захисту та створення органічного середовища світового надбання. Охоронні зони ансамблів, які внесено до Списку ЮНЕСКО, становлять цілісну взаємопов'язану систему спеціально виділених територій, на

яких докладно регламентується землекористування, будівництво та інша господарська діяльність з метою забезпечення збереження не тільки нерухомої культурної спадщини, але й тісно пов'язаного з ним історичного оточення.

Таким чином, на даний час Чернівецька область має потужний туристично-рекреаційний потенціал щодо розвитку культурно-пізнавального напрямку туризму. Разом з тим, на сьогодні за попередніми оцінками наявний потенціал не використовується й на 50 %, що не сприяє економіко-соціальному розвитку регіону. Для забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму доцільним буде створення туристичного кластеру, у який повинні бути включені усі зацікавлені сторони: заклади розміщення, підприємства виготовлення сувенірної продукції, транспортні компанії, органи місцевого самоврядування, заклади культури (музеї, театри, заклади, підприємства сфери харчування, екскурсіводи, організатори свят тощо. Консолідація їх зусиль дозволить отримати синергійний ефект та забезпечить активний розвиток культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області. Сьогодні саме у розвитку туристичних кластерів криються головні резерви забезпечення розвитку туристичної сфери. Вважаємо, що туристичні кластери можуть стати драйверами туристичного зростання.

2.3 Перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області

Проведений аналіз у попередніх підрозділах дозволив виявити традиційно значні туристично-рекреаційні ресурси Чернівецької області, які дозволяють забезпечувати розвиток культурно-пізнавального туризму. Разом з тим туристичні потоки до досліджуваної області незначні, з боку внутрішніх та зовнішніх споживачів не має високого інтересу на відвідування Чернівецької області. У зв'язку із зазначеним вбачається актуальним визначення головних проблем його розвитку та перспектив, для цього скористаємося SWOT-аналізом (табл. 2.3.1).

Таблиця 2.3.1

SWOT-аналіз стану культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне економіко-географічне розташування на перехресті магістральних шляхів Центральної, Південної та Східної Європи 2. Регіон один з лідерів за індексом людського регіонального розвитку (3 місце в Україні) 3. Наявність місцевих історичних, культурних, мистецьких брендів 4. Значний туристичний історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал 5. Багатий природно-заповідний фонд (5 місце у державі), та удвічі більший, ніж у середньому по Україні) 6. Високий рівень лісистості (близько 30%, удвічі більше, ніж у середньому по Україні) 7. Значна частка екологічно чистих територій (регіон один з лідерів в Україні), низький рівень викидів в атмосферне повітря 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Незадовільний стан лівової частини туристичної інфраструктури 2. Зanedбаний стан окремих туристичних об'єктів 3. Високий рівень нестачі фінансування, адже Чернівецька область є однією з найбільш дотаційних 4. Низький рівень інвестицій 5. Недостатньо розвинена матеріально-технічна база музейних закладів та інших закладів 6. Недостатня впізнаваність Чернівецької області (Буковини) в Україні та світі 7. Відсутність сформованого туристичного бренду області, незадовільний рівень інформаційно-рекламного забезпечення (промоушн) туристичної діяльності області 8. Низький рівень інфраструктурних комунікацій у рекреаційних зонах, незначний асортимент туристичної продукції 9. Висока ймовірність прояву небезпечних природних процесів (повені, зсуви, селі, карст тощо) 10. Не раціональне використання лісових ресурсів (суцільна рубка, в т.ч. має місце незаконна вирубка лісу)
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Залучення інвестицій приватного бізнесу 2. Зростання державної фінансової, організації та інформації підтримки 3. Створення нових конкурентоспроможних туристичних турів 4. Залучення іноземних інвестицій у розвиток туристичної індустрії 5. Організація масштабних заходів (проведення фіналу кубку України з футболу) 6. Підвищення рівня державної підтримки 7. Стимулювання розвитку внутрішнього туризму 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Політична нестабільність та зростання соціальної напруги в суспільстві у зв'язку з військовими діями на сході країни 2. Довготривала економічна рецесія в Україні та світі 3. Зниження платоспроможного попиту 4. Подальше поширення пандемії Covid-19 5. Шокові коливання курсу національної грошової одиниці 6. Зростання фінансової залежності області від центру, що обмежує можливості регіонального розвитку 7. Недостача власних фінансових ресурсів для розвитку туристичної інфраструктури 8. Виникнення надзвичайних ситуацій природного (паводки, зсуви, селі, ерозії) та техногенного характеру

Проведений SWOT-аналіз показав невтішний результат. Адже, у внутрішньому середовищі слабкі сторони стану культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області переважають сильні сторони. До того ж в зовнішньому середовищі існує більша кількість потенційних загрози для розвитку культурно-пізнавального туризму Чернівецької області, а ніж можливостей. З урахуванням зазначеного можемо констатувати, що склалася тривожна ситуація, яка в цілому загрожує розвитку культурно-пізнавального туризму. Внаслідок такої ситуації слід запропонувати комплекс заходів, які дозволять усунути слабкі сторони, розвинути сильні, а також забезпечити зростання попиту на культурно-пізнавальний туризму у Чернівецькій області.

Це є стратегічно важливим завданням для всієї Чернівецької області, так як вона не є високо розвиненою у економічному плані та є однією з найбільш дотаційних серед усіх регіонів України. Тобто власних доходів Чернівецької області не вистачає для покриття власних потреб (витрат). З цієї позиції вкрай важливо знайти ті галузі господарювання, які зможу генерувати значні потоки фінансових ресурсів у Чернівецьку область. Однією з таких сфер може стати туристична, й зокрема культурно-пізнавальний його різновид. Цьому насамперед сприяє наявність значної кількості об'єктів на території Чернівецької області культурно-пізнавального туризму. Залишилося лише правильно їх використовувати для залучення як внутрішніх, так й іноземних туристів.

Серед головних загроз, які можуть перешкодити розвитку культурно-пізнавального туризму Чернівецької області слід відзначити поширення пандемії Covid-19, яка за попередніми даними зменшила туристичні потоки на 58-78 %. Тому настання наступної четвертої хвилі пандемії Covid-19 може ускладнити ситуацію та загнати туристичну сферу не лише Чернівецької області, а й всієї України у стан глибокої кризи. Разом з тим існує й сценарій, за яким після пост-карантинного періоду значно зрости попит на внутрішній турист. Адже, завзяті туристи засумують від звичних подорожей, разом з тим лєвова частина з них боїтиметься подорожувати за кордон через посилений режим контролю. Також в знаки можу датися ситуація з фінансовою ситуацією населення, відповідно до

якої велика кількість змушені будуть відмовитися від вартісного відпочинку за кордоном та віддаватимуть переваги відпочинку всередині країни. Спрогнозувати точну ситуацію у подальшій перспективі складно через високу невизначеність зовнішнього середовища. Єдине, що потрібно вживати заходи направлені на забезпечення розвитку туризму та нейтралізації негативного впливу з боку зовнішнього середовища, або як мінімум його зменшення. Наявні ресурси Чернівецької області можуть її зробити одним з центрів культурно-пізнавального туризму в Україні.

У рамках розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області слід вжити комплекс заходів для пропаганди та поліпшення іміджу туристично-рекреаційного потенціалу Чернівецької області, покращення системи управління туристичним сектором, розбудови туристичної інфраструктури, підвищення ефективності використання рекреаційно-природних ресурсів та об'єктів історико-культурної спадщини досліджуваної області, здійснення системної рекламно-інформаційної кампаній для розвитку туризму Чернівецької області на вітчизняному та міжнародному ринках.

Поставлені завдання можуть бути вирішені шляхом:

- розробки та випуску відмінної рекламної продукції, фото та відео контенту для популяризації Чернівецької області;
- використання діджиталізації як основи розвитку туризму в Чернівецькій області;
- формування туристичного бренду Чернівецької області;
- розроблення єдиної уніфікованої системи маркування туристичних маршрутів Чернівецької області, а також встановлення інформаційних табличок на туристичних об'єктах, дорожніх вказівників на транспортних магістралях області;
- впровадження нових туристичних маршрутів і тематичних екскурсійних програм;
- створення туристичного кластеру культурно-пізнавального туризму;

– організація навчальних заходів для фахівців туристичної галузі в об'єднаних територіальних громадах Чернівецької області.

На рис. 2.3.1 наведемо комплекс заходів щодо забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області.

Рис. 2.3.1 Комплекс заходів щодо забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області. Складено на основі [54]

Слід розуміти, що забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму є важливою умовою економічного зростання Чернівецької області. Вона має можливості стати головним магнітом залучення інвестицій у розвиток досліджуваної області. Тому місцевим органам влади слід працювати у кооперації з туристичним бізнесом над розвитком культурно-пізнавального туризму. У рамках цього пропонуємо розробити новий туристичний маршрут Чернівецької області у рамках культурно-пізнавального туризму. Такий захід сприятиме популяризації цього різновиду туристичної діяльності для зростання внутрішніх й зовнішніх туристичних потоків.

Ми пропонуємо двох денний культурно-пізнавальний тур «Пізнай свій край» з Полтави до Чернівецької області. У процесі його розробки були використані вже існуючі розробки туристичних підприємств («Онікс-тур», «Рознічок-тревел», «ТЕТ», «Транс-тревел», «Європа Тур», «Арго-тур», Навколо Світу», «Квітка Буковини», «Євротур-Експрес») та запропоноване авторське бачення можливого нового туристичного продукту. Кількість туристів – 30 осіб. Супроводжує групу керівник групи.

Загальний час в дорозі складає 26 годин, без урахування екскурсій. Початковою і кінцевою точку маршруту є м. Полтава. Загальна протяжність маршруту 1843 км (табл. 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

Параметри маршруту «Культурні перлини Чернівецької області». Складено автором [9-10]

<i>Пункти</i>	<i>Відстань, км</i>	<i>Спосіб долаття (вид транспорту, його клас)</i>	<i>Час перебування в дорозі</i>
A – B	870 км	Автобус Man Dexton. Клас: 3	11 год 40 хв
B – C	25 км		35 хв
C – D	60 км		1 год 10 хв
D – E	101 км		1 год 43 хв
E – F	788 км		10 год 36 хв.

Під час руху відбуваються зупинки для дозаправки паливом, зупинки для водія після 4,5 год управління автобусом, з розрахунком часу на обід не менше 1

год, санітарними зупинками 20 хв (які переважно відбуваються одночасно з дозаправлення автобуса).

Основні пункти маршруту: А – м. Полтава, В – м. Чернівці, С – с. Сторожинець, D – с. Звениччин, Е – м. Хотин.

Для зручності туристів під час всього туру подолання відстаней буде здійснювати комфортабельним автобусом Man Dexon. Автобус було обрано через основні зручності: Телевізор, DVD, мікрофон, кондиціонер, туалет, кавоварка, що забезпечить максимальну зручність туристів під час всього маршруту. На рис. 2.3.2 наведемо карту маршруту туру «Культурні перлини Чернівецької області».

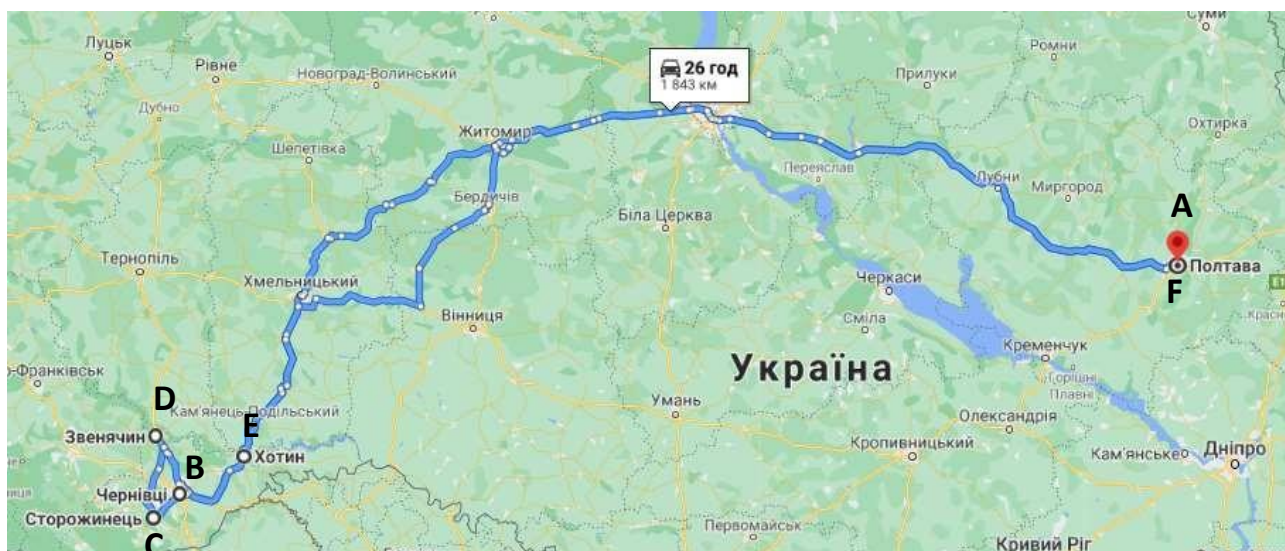

Рис. 2.3.2 Карта маршруту туру «Культурні перлини Чернівецької області». Складено автором.

Проживання пропонуємо в готелі «Міраж», м. Чернівці, сніданки будуть здійснюватися в кафе готелю. Харчування буде здійснюватись (обід, вечеря) в кафе, ресторан в безпосередній близькості до туристичного маршруту.

Основними екскурсійним пунктами є історичне середмістя Чернівців, Обласний музей архітектури та побуду, Печера «Скитська», Садиба Оренштайнів, Хотинська фортеця.

В історичному середмісті Чернівців буде проведено екскурсій в Резиденції православних митрополитів Буковини і Далмації та Художньому музеї. В по

інших цікавих місцях Чернівців буде здійснена автобусна оглядова екскурсія. У табл. 2.3.3 наведемо характеристику пропонованого туру.

Таблиця 2.3.3

Характеристика туру «Культурні перлини Чернівецької області». Складено автором [9-10]

Характеристики	Зміст
Назва туру	«Культурні перлини Чернівецької області»
Маршрут	м.Полтава – м.Чернівці – с. Сторожинець – с. Звеничын – м. Хотин –м. Полтава
Обґрунтування назви туру	Чернівецька область володіє багатою історико-культурною спадщиною. Складна та багатогранна історія краю обумовила формування самобутньої багатонаціональної буковинської культури. Різноманітність та неповторність історико-культурного надбання області відображається в численних пам'ятках історії та культури, самобутніх культурних традиціях, народних промислах та ремеслах. Велика кількість яких належить до культурної спадщини ЮНЕСКО.
Тип туру	Автобусний тур
Вид туру	Культурно-пізнавальний тур
Сезон	міжсезонний
Цільова аудиторія	Для різних вікових та соціальних груп споживачів, 30 осіб
Тривалість	3 дні
Форма організації	Груповий
Загальна протяжність маршруту	1843 км (від початкової до кінцевої точок)
Приблизна вартість туру загалом та на 1 особу	1740 грн.
Послуги, включені до вартості туру	Проживання в готелі «Мінаж» м. Чернівці+ (2 доби – 480 грн.), одноразове харчування (2 сніданка – 120 грн.), транспортне обслуговування на маршруті (автобусне перевезення – 920 грн.), страховка медична та транспортна (120 грн.), супровід гіда, екскурсійне обслуговування гідом відповідно до програми туру (100 грн.).
Послуги, які не включені до вартості туру та оплачуються додатково	Обід та вечеря у кафе готелю «Міраж» (приблизна вартість 100-150 грн) та обід у ресторані «Затишок» (приблизна вартість комплексного обіду - 90 грн.), вечеря в ресторані «Панська Гуральня» (150-200 грн), вартість харчування в дорозі- 50-100 грн за прийом їжі, вартість квитків у музеях (25-50 грн.), особисті витрати

Опис програми туру «Культурні перлини Чернівецької області» наведемо у додатку В. Вартість розробленого туру для дорослого 1740 грн., що є дуже прийнятним. Для туристів розроблена значна кількість цікавих екскурсій, які спеціально підібрані для всіх груп людей. Підсумовуючи вищезазначене, можна

зробити висновок, що запропонований тур «Культурні перлини Чернівецької області», який розрахований на 3 дні, без нічних переїздів, дозволить реалізувати туристичні потреби бажаючих відвідати унікальні культурні об'єкти Буковини за прийнятною ціною. Тур може мати популярність серед молоді, які люблять подорожувати і жвавий рух.

Таким чином, Чернівецька область має потужний потенціал для розвитку на її території культурно-пізнавального туризму. Водночас сучасні тенденції його розвитку швидше свідчать про його занепад, а не розвиток. Для зміни ситуації необхідна кооперація бізнесу з місцевими органами влади, що дозволить розвинути туризму, поліпшити туристичну інфраструктуру, створити конкурентоздатні туристичні продукти. Для того щоб уникнути конфронтації між пам'яткоохоронною діяльністю (головне завдання держави щодо збереження культурно-історичного надбання) та комерційними цілями туристичного бізнесу, формування регіонального туристичного продукту на основі історико-культурної спадщини має здійснюватися на основі узгодженої співпраці інституцій сфери культури, органів самоврядування, туристичних та громадських організацій. Серед головних проблем даної сфери варто виділити: незадовільний стан лівової частини туристичної інфраструктури, занедбаний стан окремих туристичних об'єктів, високий рівень нестачі фінансування, адже Чернівецька область є однією з найбільш дотаційних, низький рівень інвестицій, недостатньо розвинена матеріально-технічна база музейних закладів, відсутність сформованого туристичного бренду області, незадовільний рівень інформаційно-рекламного забезпечення туристичної діяльності області, низький рівень інфраструктурних комунікацій у рекреаційних зонах, незначний асортимент туристичної продукції, висока ймовірність прояву небезпечних природних процесів (повені, зсуви, селі, карст тощо). За сприятливих умов культурно-пізнавальний туризм зможе стати головним драйвером економічного розвитку Чернівецької області та наповнювачем обласного бюджету.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результати проведених досліджень дозволяють сформулювати наступні висновки.

1. Сьогодні туристична сфера є однією з найбільш пріоритетних для національної економіки України та її окремих регіонів. У процесі проведеного аналізу встановлено, що Чернівецька область має доволі високий потенціал щодо розвитку туристичної сфери. Зазначене обумовлено вигідним географічним розташуванням регіону, наявністю невичерпних мінеральних вод, високим рівнем лісистості та екологічно чистим повітрям. Протягом 2017-2019 рр. відбувається зростання суб'єктів туристичної діяльності, що свідчить про розвиток туристичної галузі. У 2019 р. їх кількість налічувала 79 одиниць, що є максимуму в порівнянні з початком 2014 р., коли почалися військові дії на сході України. Водночас пандемія коронавірусу 2020-2021 рр. завдала серйозних перешкод для розвитку туристичної галузі та загальмувала її розвиток. Точних даних щодо стану туристичної сфери в 2020 р. не має, але за прогнозами експертів показники знизилися в середньому на 70 % порівняно з 2019 р. Незважаючи на сучасні проблеми, туристична сфера регіону поступово адаптується до складних умов господарювання та має всі шанси для поновлення й подальшого розвитку.

2. На розвиток культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області значний вплив мають організаційні засади та нормативно-правова база. Остання включає низку чинних нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано регулюють туристичну діяльність. Найвищим рівнем є Конституція України, яка визначає право кожного громадянина на відпочинок та вільне пересування. Кодекси України мають вплив на підприємницьку діяльність та визначають правове забезпечення туристичної сфери. Найбільш широкою групою є нормативно-правових актів є закони України. Головним серед них у сфері туристичної діяльності є Закон України «Про туризм», який визначає основні засади туристичної діяльності в країні. Також у даній сфері слід відзначити такі

закони України, як «Про культуру», «Про музеї та музейну справу», «Про охорону культурної спадщини» тощо. Окремого ж закону, який би регулював виключно культурно-пізнавальний туризм на даний час не має. На місцевому рівні діють окремі програми розвитку туристичної галузі, в Чернівецькій області діє «Стратегія розвитку туризму Чернівецької області на період до 2027 року», вона закладає фундамент для розвитку туристичної сфери, визначає головні пріоритети у її розвитку на найближчі роки, стратегічні цілі та заходи щодо досягнення поставленої мети.

3. Чернівецька область має потужну історико-культурну спадщину, яка дозволяє забезпечувати розвиток культурно-пізнавального туризму в цьому регіоні. Головною особливістю регіону є те, що тут знаходиться велика кількість будівель виконана у різних архітектурних стилях, що привертає увагу туристів. Загальна кількість пам'яток культури та історії у Чернівецькій області нараховується 1771 одиниць, 331 заповідних територій загальнодержавного та місцевого значення, а також велика кількість сакральних пам'яток. Чернівецька область має велику базу для розвитку культурно-пізнавального туризму.

4. Чернівецька область має досить розгалужену мережу музейних закладів. Загальна чисельність музеїв в області нараховується 147 одиниць, з них 9 є державними, 1 – приватним, а 137 здійснюють діяльність на основі громадських засад. Найбільша концентрація музеїв розташована у Чернівцях. Найбільш популярними музейними закладами Чернівецької області є Чернівецький художній музей, музей історії та культури євреїв Буковини, Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту, Чернівецький обласний краєзнавчий музей та інші. Серед головних спільних їх проблем є хронічне недофінансування їх діяльності, що негативно впливає на їх матеріально-технічний стан, а також низький рівень відвідуваності з боку місцевих жителів. Проведене соціологічне опитування спеціалізованими агенствами показало, що лише 6,6 % опитаних регулярно відвідує музеї Чернівецької області, тоді як 39,5 % опитаних взагалі жодного разу не були в музейних установах Чернівецької області.

5. На даний час Чернівецька область має потужний туристично-рекреаційний потенціал щодо розвитку культурно-пізнавального напрямку туризму. Разом з тим, на сьогодні за попередніми оцінками наявний потенціал не використовується й на 50 %, що не сприяє економіко-соціальному розвитку регіону. Для забезпечення розвитку культурно-пізнавального туризму доцільним буде створення туристичного кластеру, у який повинні бути включені усі зацікавлені сторони: заклади розміщення, підприємства виготовлення сувенірної продукції, транспортні компанії, органи місцевого самоврядування, заклади культури (музеї, театри, заклади, підприємства сфери харчування, екскурсоводи, організатори свят тощо. Консолідація їх зусиль дозволить отримати синергійний ефект та забезпечить активний розвиток культурно-пізнавального туризму в Чернівецькій області. Сьогодні саме у розвитку туристичних кластерів криються головні резерви забезпечення розвитку туристичної сфери.

6. Чернівецька область має потужний потенціал для розвитку на її території культурно-пізнавального туризму. Водночас сучасні тенденції його розвитку швидше свідчать про його занепад, а не розвиток. Для зміни ситуації необхідна кооперація бізнесу з місцевими органами влади, що дозволить розвинути туризму, поліпшити туристичну інфраструктуру, створити конкурентоздатні туристичні продукти. Для того щоб уникнути конфронтації між пам'яткоохоронною діяльністю (головне завдання держави щодо збереження культурно-історичного надбання) та комерційними цілями туристичного бізнесу, формування регіонального туристичного продукту на основі історико-культурної спадщини має здійснюватися на основі узгодженої співпраці інституцій сфери культури, органів самоврядування, туристичних та громадських організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Американський альянс музеїв. URL: <https://www.aam-us.org/> (дата звернення: 12.02.2021).
2. Боднарюк Б., Сандуляк І. Туристичні маршрути Буковини та Чернівців у 20-х–30-х рр. XX ст. / Б. Бондарюк, І. Сандуляк // Буковинський журнал. – 2018. – № 3. – С. 156-166.
3. Буковинський центр культури та мистецтва. URL: <http://bukcentre.cv.ua/index.php/nasha-robota/191-majsternyu-svitlitsyu-narodnikh-remesel-ta-dekorativnogo-mistetstva-vidkrito.html> (дата звернення: 12.02.2021).
4. Вдовічен А. А. PEST та SWOT-аналіз соціально-економічного розвитку карпатського економічного району / А.А. Вдовічен, А. Татарин, О. Дума // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2016. – Вип. 2. – С. 57-74.
5. Відділ з питань туризму Чернівецької області. URL: <https://buktour.cv.ua/> (дата звернення: 12.02.2021).
6. Відкрий Чернівці: для міста зняли промоційний ролик. URL: <https://promin.cv.ua/2020/08/04/vidkryi-chernivtsi-dlia-mista-znialy-promotsiinyi-rolyk.html> (дата звернення: 12.02.2021).
7. Десять причин провести вікенд на Буковині. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3070883-10-pricin-provesti-vikend-na-bukovini.html> (дата звернення: 12.05.2021).
8. Джаман Я. В. Сучасні тенденції розвитку туризму в місті Чернівці / Я. В. Джаман // Вісник Одеського національного університету. Серія : Географічні та геологічні науки. – 2019. – Т. 24, Вип. 2. – С. 80-95.
9. Екскурсійні маршрути та цікаві локації. URL: <https://city.cv.ua/mt/turystam/turystam-55> (дата звернення: 12.05.2021).
10. Екскурсійні маршрути по Чернівцях. URL: <http://chernivtsy.eu/portal/13015-2> (дата звернення: 12.05.2021).

11. Карта Чернівців. URL: http://city-guide.cv.ua/karta_chernivtsiv/ (дата звернення: 11.05.2021).
12. Кифяк В. Ф. Розвиток туризму як один зі сценаріїв покращення соціально-економічного стану Чернівецької області / В.Ф. Кифяк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2015. – Вип. 2. – С. 67-81.
13. Колективні засоби розміщування в Україні. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/tyr/kol_zas_ukr/arch_kol_zas_ukr.htm (дата звернення: 12.02.2021).
14. Комплексна програма розвитку туризму в чернівецькій області на 2021 – 2023 роки. URL: <https://bukoda.gov.ua/storage/app/sites/23/Prohramy/Dep-reg/Kompleksna%20prohrama%20rozvytku%20turyzmu%20v%20Chernivets%CA%B9kiy%20oblasti%20na%202021-2023%20roky/kompleksna-prohrama-rozvytku-turyzmu-v-chernivetskiy-oblasti-na-2021-2023-roky.pdf> (дата звернення: 12.02.2021).
15. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
16. Корж Н. В. Управління туристичними дестинаціями : підручник / Н.В. Корж, Д. І. Басюк. – Вінниця: «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. – 322 с.
17. Костащук В.І. Мета відвідування як прояв мотивації розвитку міжнародного туризму (на прикладі Чернівецької області) / В.І. Костащук // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали VII міжнародної конференції. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013. – С.229-233.
18. Кращі музеї Чернівецької області. URL: https://www.tripadvisor.ru/Attractions-g2693120-Activities-c49-Chernivtsi_Oblast.html (дата звернення: 12.02.2021).
19. Логвин М.М. Історико-культурна спадщина як чинник розвитку регіональної туристичної дестинації / М.М. Логвин, Н.М. Карпенко,

П.В. Шуканов // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2019. – Випуск №4 (21). – С. 393-399.

20. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – Київ : «Альтерпрес», 2015. – 436 с.

21. Маршрути вихідного дня по Україні. URL: <https://discover.ua/trips?region=24> (дата звернення: 12.05.2021).

22. Мережа європейських музейних організацій. URL: <https://icom.museum/en/> (дата звернення: 12.02.2021).

23. Музеї Чернівців. URL: <https://chernivtsi-online.net/places/museum/> (дата звернення: 12.02.2021).

24. Музеї. URL: <https://buktour.cv.ua/muzeyi/> (дата звернення: 12.02.2021).

25. На Буковині визначили шість «туристичних магнітів». URL: <https://susplne.media/42034-na-bukovini-viznacili-sist-turisticnih-magnitiv/> (дата звернення: 12.02.2021).

26. Опитування «Музеї Чернівців». URL: <https://www.museum-ukraine.info/?p=11169> (дата звернення: 12.02.2021).

27. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернівецькій області. URL : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.04.2021).

28. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.05.2021)

29. П'ять причин, чому у Чернівецькій області не більше туристів. URL: <https://shpalta.media/2020/08/04/5-prichin-chomu-u-cherniveckij-oblasti-ne-bilshaye-turistiv/> (дата звернення: 12.02.2021).

30. Парфіненко А. Ю. Кластеризація як напрям рекреаційно-туристичного розвитку Подільського регіону України / А. Ю. Парфіненко, К.І. Босенко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2018. – Вип. 7. – С. 122-129.

31. Перелік музеїв міста Чернівці. URL: <http://chernivtsy.eu/portal/perelik-muzeiiv-mista-chernivtsi> (дата звернення: 12.02.2021).
32. Перелік туристичних підприємств м. Чернівців. URL: <http://chernivtsy.eu/portal/10093-2> (дата звернення: 12.05.2021).
33. Подорожуємо Україною: туристична мапа Чернівецької області. URL: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/podorozhuemo-ukrayinoyu-turistichna-mapa-cherniveckoyi-oblasti-infografika-59631> (дата звернення: 12.02.2021).
34. Природно-заповідний фонд Чернівецької області. URL: <https://www.arcgis.com/home/webmap/viewer.html?webmap=d78ef26680014a9a822770023084af0d&extent=23.1507,47> (дата звернення : 11.05.2020).
35. Про державний кордон України: Закон України від 04 листопада 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
36. Про Загальнодержавну програму збереження та використання об'єктів культурної спадщини: Закон України від 20 квітня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1692-15#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
37. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 17.04.2021 р).
38. Про культуру: Закон України від 16 липня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
39. Про музеї та музейну справу: Закон України від 26 червня 1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
40. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 09 вересня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
41. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 25 жовтня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 12.02.2021).

42. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
43. Про порядок виїзду із України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text> (дата звернення: 12.05.2021).
44. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 21 січня 1994 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text> (дата звернення: 12.05.2021).
45. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
46. Про рекламу: Закон України від 03 липня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
47. Про страхування: Закон України від 07 березня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.03.2021).
48. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р., № 324/95 / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 25.01.2021 р).
49. Програма розвитку туризму в Чернівецькій області на 2019-2021 рр. URL: http://oblrada.cv.ua/document/regional_program (дата звернення: 12.05.2021).
50. Романів П. В. Деякі аспекти інституційного забезпечення туристичного господарства Чернівецької області. Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р. : в 2 т. – Запоріжжя : «Просвіта», 2017. – Т. 1. С. 316-318.

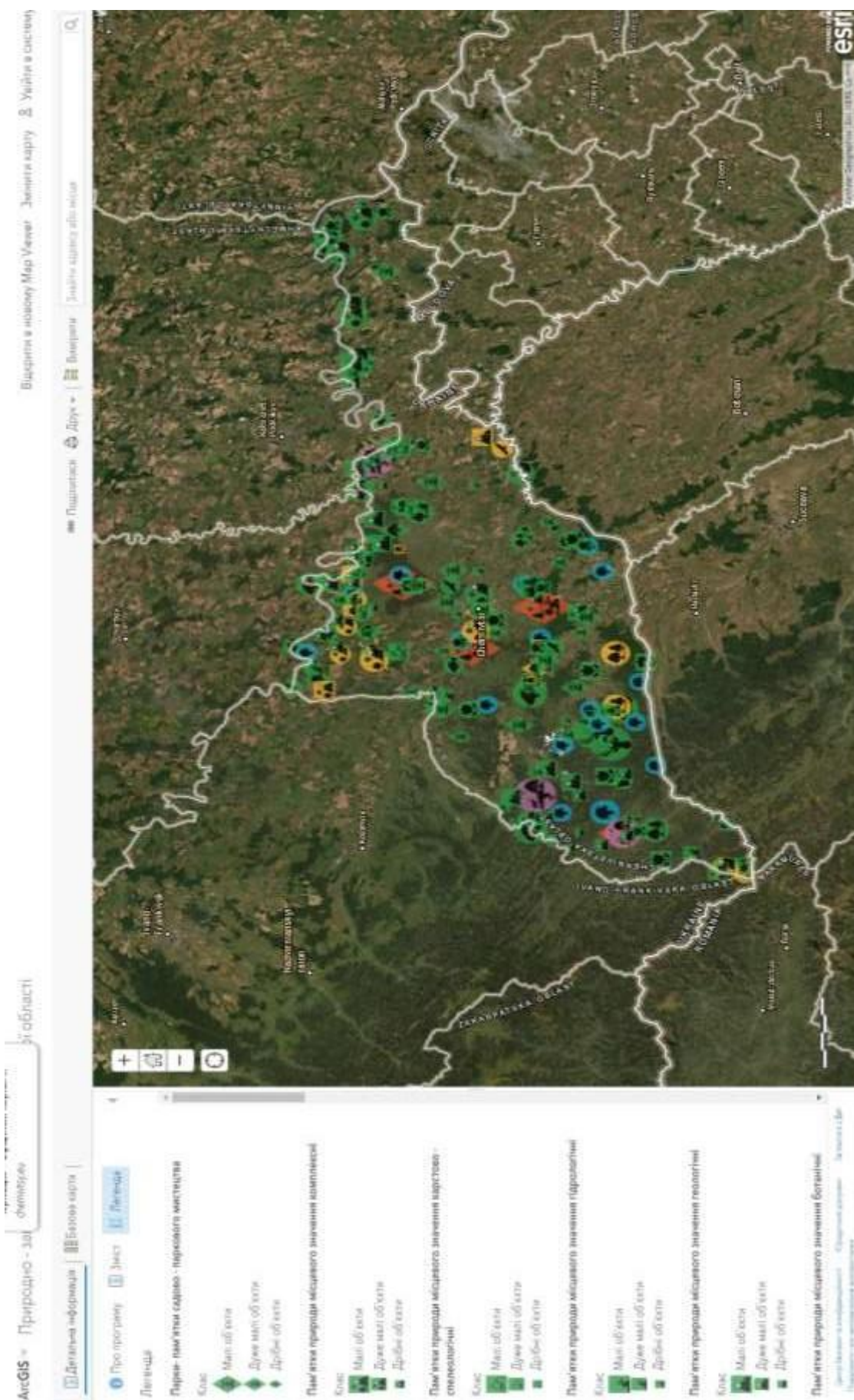
51. Самойленко А. О. Роль туризму у світовій економіці / А. О. Самойленко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 20. – С. 72-76.
52. Сандуляк І. Музейні установи північної частини Буковини як туристичні об'єкти 50-80 рр. XX ст. / І. Сандуляк // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: зб. наук. праць. Чернівці : Золоті литаври. – 2016. – Т. 2 (22). – С. 228-237.
53. Скутар Т.Д. Музеї Чернівецької області. Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання», (26-27 бер. 2015 р., м. Черкаси : у 2 т. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2015. – Т. 1. – С.79-81.
54. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року. URL: <https://old.bukoda.gov.ua/uploads/editor/bukoda.gov.ua/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%202027/Strategia-Chernivetska-2027.pdf> (дата звернення: 12.02.2021).
55. Туризм та відпочинок у Чернівецькій області у 2017 році. Статистичний збірник. Чернівці, 2018. URL: http://www.cv.ukrstat.gov.ua/publiy/2017/tyr/zb/zbir_TYR_2017.pdf (дата звернення : 11.05.2021).
56. Туризм та відпочинок у Чернівецькій області у 2017 році. Статистичний збірник. Чернівці, 2018. URL: http://www.cv.ukrstat.gov.ua/publiy/2018/tyr/zb/zbir_TYR_2018.pdf (дата звернення : 11.05.2021).
57. Туризм та відпочинок у Чернівецькій області у 2018 році. Статистичний збірник. Чернівці, 2019. URL: http://www.cv.ukrstat.gov.ua/publiy/2018/tyr/zb/TYR_2018_.pdf (дата звернення: 11.05.2021).
58. Туризм та відпочинок у Чернівецькій області у 2019 році. Статистичний збірник. Чернівці, 2020. URL: http://www.cv.ukrstat.gov.ua/publiy/2019/tyr/zb/zbir_TYR_2019.pdf (дата звернення: 11.05.2021).

59. Туризм. Чернівецька область. URL: <https://city.cv.ua/mt/biznesu/turizm-82> (дата звернення: 12.02.2021).
60. Туристична Буковина: 6 найцікавіших місць для мандрівників. URL: <https://travel.tochka.net/ua/15958-turisticheskaya-bukovina-6-samykh-interesnykh-mest-dlya-puteshestvennikov/> (дата звернення: 12.02.2021).
61. Туристична діяльність в Україні у 2018 р. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2021).
62. Туристична діяльність в Україні у 2019 р. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2021).
63. Туристичний путівник. URL: http://www.trip.cv.ua/arhitekt_ukr.php (дата звернення: 18.05.2021).
64. У Чернівцях є три історичні ареали та 50 різних охоронних зон, де діють особливі вимоги до містобудівного проектування. URL: <http://chernivtsy.eu/portal/4/u-chernivtsyah-ye-tri-istorichni-areali-ta-50-riznih-ohoronnih-zon-de-diyut-osoblivi-vimogi-do-mistobudivnogo-proektuvannya-58213.html> (дата звернення: 16.05.2021).
65. Унікальні музеї Буковини чекають на відвідувачів. URL: <https://kitsman.bukoda.gov.ua/new/12432> (дата звернення: 07.05.2021).
66. Чернігівський обласний туристично – інформаційний центр. URL: <https://chernihivregion.travel/tits> (дата звернення: 05.05.2021).
67. ЮНЕСКО. URL: <https://en.unesco.org/> (дата звернення: 16.05.2021).
68. UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/> (дата звернення: 17.05.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

Природно-заповідний фонд Чернівецької області

Додаток Б

Туристична карта Чернівців

Додаток В

Опис програми туру «Культурні перлини Чернівецької області»

День програми	Деталізований опис програми (з зазначенням часу, заходів програми, об'єктів відвідування)
1 день	7.30 - виїзд з Полтави. 11.00-12:00 – зупинка на обід та інші потреби. 16:30-16:50 – санітарна зупинка 19:30-21:00 – прибуття м. Чернівці, поселення в готелі «Міраж», вечеря 21:00-22:00 – вечірня оглядова екскурсія м. Чернівці 22:00 – повернення в готель
2 день	7.00 – 8.00 – сніданок у кафе готелю за типом «шведський стіл». 8.10 - 8.45 – переїзд до с. Стороженець, 8:50 - 11.50 – екскурсія Садибою Оренштайнів та Сторожинецьким дендрапарком 11.50 – 13. 00 – переїзд до с. Звеничів 13.00-14.00 – обід в ресторані «Затишок» 14.10-16.00 – оглядова екскурсія по Печері «Скитська» 16.00-16:50 – повернення в м. Чернівці 16:50 – 18:50 – екскурсії в історичному середмісті Чернівців, та Обласному музеї архітектури та побуду 18:50-19:50 – вечеря в колоритному закладі ресторані «Панська Гуральня» 20:00 – повернення в готель. Вільний час
3 день	7.00 – 8.00 – виселення з готелю, сніданок у кафе готелю за типом «шведський стіл». 8.10-10:00 – зупинка м. Хотин. Екскурсія Хотинською фортецею. 13:30-14:30 – зупинка на обід 17:00-17:20 – санітарна зупинка. 21:00- повернення в м. Полтава.